
sumar:

<i>Vasile VASILACHE</i> Puterea a patra? În buzunarul de la spate	2
PRESA ȘI PUBLICUL	
<i>Nelly HARABARA</i> Faza radiofoniei și meandrele democrației	3
<i>Natalia ANGHELI</i> “Știri despre tine” și “Știri pentru tine” - un fenomen străin jurnalismului moldovenesc?”	5
<i>Vitalie DOGARU</i> Probleme de gen	6
<i>Arcadie GHERASIM</i> Subiectiv despre un subiect	8
<i>Eugenia GROSU</i> Pericolele presei militante	10
<i>Elena ZAMURA</i> Cum primim informația din provincie	11
PRESA ȘI PUTEREA	
<i>Constantin MARIN</i> Audiovizualul: oportunitatea lobbyismului public	12
CAZUL C.A.I.R.O.	
<i>Ludmila BARBĂ</i> O opinie particulară asupra unei chestiuni comune	14
<i>Jean-Christophe MENET:</i> “În Franța posturile de radio sunt obligate să transmită minimum 40 la sută din cântece în limba franceză”	15
<i>Vasile BOTNARU</i> Armonizarea priorităților statale cu diversitatea și pluralismul e hârtia de turnesol a unei societăți mature	16
INTERFERENȚE	
<i>Artur CORGHENCEA</i> Presa străină în Moldova sau ceea ce nu citim	18
LITERA LEGII	
<i>Olivia PĂRȚAC</i> Considerații asupra unor reglementări recente vizând libertatea de exprimare în R. Moldova	20
INVITATUL NOSTRU	
<i>Joel C. MARTIN:</i> “Într-o țară ca Moldova presa liberă este mai importantă ca piața liberă”	23
COLOCVIU	
<i>Mihai GUZUN:</i> Frica de patriotism	25
<i>Larisa UNGUREANU</i> Noi informăm, voi informați, ei/ele informează	28
ANEXE	
<i>Victor BOGACI</i> Eliberarea licențelor de emisie: legea și practica	29

Vasile
VASILACHE

Puterea a patra? În buzunarul de la spate

Primul meu șef redactor de ziar, membru al CC, prin anii lui Hrușciiov, mă trimite la un ministru să aflu pe viu, din gura lui, care e starea de lucruri în domeniul *ministeriat* de domnia sa. Mă execut. În anticameră secretara mă previne: ocupat e! Insist: șeful meu, zic, m-a trimis la ministru în urma unei înțelegeri telefonice cu tovarășul... Secretara: ocupat e! Iarăși insist: comunicați-i... și tot atunci scot legitimația. Nu o interesează pe secretară persoana mea. Nici redacția, nici legitimația. Intru în alt cabinet ministerial și raportez șefului redactor, cum că misiunea mea a eșuat. Acesta mă sfătuie părintește:

– Tinere, deschizi ușa cabinetului și spui ministrului un singur cuvânt răspicat... Arar, silabisisește: Presa! Nu te recomanzi, băiete, ci îi rostești în față: sunt presa.

O fac și pe asta... Închipuiți-vă, de odată simt, bătrânica, mă înșfacă de braț, mă ia de haină, secretara, o sfântă vinere, biata, raporta ministrului că sunt un samavolnic.

Cum l-am surprins pe excelanța sa? Păi, dormita în jilț. În jilțul ministerial, da! Bineînțeles că a tresărit, în schimb s-a ridicat bucuros, mi-a întins mâna – prima și cea mai cordială strângere de mână din partea unui ministru – am simțit-o atunci! Secretarei i s-a luat piuitul. Ba i s-a poruncit să aducă imediat două cafeluțe. Aproape peste o săptămână nu am mai întâlnit-o pe bătrânica în anticameră, locu-i fiind luat de un bărbat.

Ca să vedeți, ce face cuvântul „Presa”. Avea și pe atunci magie, altfel zis, un soi de putere ocultă însă de altă natură: te desființa, te destitua, ba și te înscăuna uneori cu tot dinadinsul îți clădea mitul, precum clădise atâtea – de la al lui Lenin și Stalin, până la al lui Trofim Lîsenko, marele miciurist. Fiindcă veni vorba, sus pomenitul ministru, în urma a patruzeci de rânduri publicate în ziarul central „Pravda”, trei luni mai târziu, zbura din jilț, vezi bine se pălmuia indirect, ceceul partinic moldovenesc.

Deci, presa era temută, nu? Totalitarismul nu suporta nici un fel de critică la adresa proprie. Astăzi avem o presă liberă, în schimb este ingnorantă de la vlădică până la opincă: Astăzi, în decembrie, anul 2000. Prăbușit, comunismul, sub dărâmurile sale a pulverizat, în primul rând, nu libertatea presei, ci eficiența ei: lătrați, lătrați, caravana își cată de drum. Câte un ziarist icnește, bubuie și fulgeră – pe dărâmurile fostei ideologii înfloresc roz scaieții. Efectul terapeutic al puterii a patra e nul. Miniștrii sustrag milioane, fac abuz de putere, organele opresive sau administrative încalcă drepturile omului, iar acesta, ca în alte vremuri aleargă la ziar, să se jeluie, să protesteze: oameni buni, ce e de capul legilor, votate de parlament?!

Un exemplu: consăteanul meu, pe nume Vasile Stere, după ce e împrumutat, puterea locală îi ia pământul dat prin act. Acesta aleargă la gazetă. Ei bine, trei ani de zile în

șir a umblat la procese!.. În sfârșit, în acest noiembrie 2000 mi se distănuie: a călcat pragurile a 331 de instanțe: redacții, judecătoria, comisii parlamentare, procurori ș. a.m.d. Pe vremea totalitarismului, orice semnal critic în presă trebuia să aibă ecoul său – organele partinice, instanțele, erau îndatorate, obligate să comunice, chipurile, s-au luat măsuri – *sluș!* Astăzi însă, nici vânt rece, chiar dacă împricinatul e ministru, nu numai un biet excolhoznic. Bunăoară, un post moscovit de televiziune răstimp de 40 de minute, scoate în vileag matrapazlăcurile unui demnitar de rang înalt. Bineînțeles, trebușoara asta e pusă la cale, regizată de alții, și ghiciți ce e la mijloc? Se urmărește demolarea imaginii acelui demnitar. Altfel zis, se înfruntă, se rivalizează, se răfuiesc între ei politicianii. O zicală de a noastră zice: când se bat armăsarii nu au ce căuta acolo măgarii. Ce caută canalul moscovit în pășunile, pe toloca măgarilor? Până la urmă a ieșit drept catâr postul de televiziune. De ce acest final? Dregătorii, mai ieri nomenclaturiști, astăzi democrați, dar și presa (canalul de televiziune!), la rândul-i, rămas-au tributari mentalității ideologice de mai răsălaltăieri: *presa desființează adversarul.*

Aș, de unde!...cel criticat și admonestat public își înaintează versiunea proprie. E scurtă și convinge, dar și convine!... Întocmai ca între cei doi ceacări, aflați în ceartă: bă vezi-te, ești chior! La care urmează: Ba! Vezi-te tu ești chior!!

Într-un cuvânt, ce face presa dintre Prut și Nistru? Ca să se afle în treabă, sireaca, adică să fie tipărită și vândută, vândută nu îi rămâne altceva decât să se dedeie la tot felul de partizanate, căci la starea aceasta au adus-o cele aproximativ vreo treizeci de formațiuni și partide politice, de asemenea fundații de toată mâna, fonduri de diferite coloraturi... Nici prin vis să-i fi trecut actualului stat moldovenesc să aibă atâtea publicații, câte are la sfârșitul istui veac, căci s-a și viclenit, s-a șmecherit gazetuța – se recomandă consumatorului întru ispită: „*ziar de opinie, informații și divertisment*”. Ei bine, divertismentul ei e defăimarea adversarului politic sau financiar. Și nu rareori, comandatarul e un incognito, cu viza de reședință în străinătate.

Acum vă dați seama că a patra putere e în buzunarul de la spate a unor forțe obscure. Atât că redacția are aici sediu, licență, și se prezintă la procesele de „*ultragiere a persoanei publice din R.Moldova*”. S-au învăscut, s-au îngemănat politicianul cu oligarhul, editor și proprietar tv. Concescuți în uterul democrației ca fătul cel cu două capete. Cum să-și identifice presa propria libertate și menire, cum să-și conștientizeze puterea, cum s-o autentifice, când însuși statul acesta moldovenesc are vârsta unui copil care nu e în

stare să-și încingă paltalonii!.. Căci așa s-a întâmplat: într-o noapte de pomină, zece ani în urmă într-o poiană, din Belovej, între coarnele zimbrilor de acolo cade o stea și... prăpăstuieste Uniunea Sovietică. Din clipa aceea o gubernie țaristă zisă Basarabia devine... republică suverană și independentă cu numele Moldova. Altminteri nici că se putea, la botezul ei a fost nașul Stalin – el i-a dat mai întâi, în 1924 numele de Republică Autonomă Moldovenească, fixându-i capitala în inima Ucrainei, în orașelul Balta. În 1940, același Stălinică mai alipește prin semnăturile lui Molotov–Ribbentrop, încă niscaiva județe zise Basarabia. Și botează ansamblul... Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Ba încă o introduce și în istoria bolșevismului rus, vezi bine, de prin aceste meleaguri își trag seva revoluționară, crenguțele lui octombrie roșu – Frunze și Lazo, și Kotovski și Iakir, cu toții „eroi ai războiului civil” și ai imperiului purpuriu. Mai trece o jumătate de veac și din acest meleag pornește spre Kremlin Brejnev și Cernenko, de unde îți vine să crezi că cea mai drăcoasă și sofisticată pepinieră de cadre ultraimperiale o poți vizita chiar pe malul Nistrului, unde „republicile”, ca ciupercile peste noapte își scot pălăria din țărâna amestecată cu găinaț.

Deci, săraca presă moldovenească! Slujnica cui să

devină, în urma acestor meandre ale istoriei? Asupra căror pledoarii să insiste, câte dileme are în față? Astăzi mass media în Republica Moldova pare a fi un plaur rătăcitor în Delta Dunării. Adică o insuliță în derivă de păpuriș dezhădăcinat, sub care miorcăie broscuțele: deriva le spală icrele...

Democrația cu potența ei creativă, cu pofta ei de viață și cu vrerea de a croi societății un fâgaș nou nu se întrezărește. Într-un cuvânt, se forfotisește, se verbalizează, de dragul tiparului.

Un politolog și publicist de marcă, un indutabil director de opinie cu numele Adam Michnik spunea mai anul trecut: „Democrația nu este infailibilă, tocmai pentru că în cadrul dezbaterilor sunt cu toții egali, de aceea poate fi manipulată și este neputincioasă în fața corupției. De aceea preferă adesea banalitatea în defavoarea excelenței, viclenia în locul nobleței, promisiunile deșarte în loc de competența autentică.”

Din buzunarul de la spate, unde presa moldovenească consumă căldurica feselor politicianiste, nu o să iasă! Nu are vlagă, energie calorică, mai ales că chiciura a dezbinat și prăbușit la pământ codrii și stâlpii electrici de înaltă tensiune.

Presa și publicul

Nelly
HARABARA

Faza radiofoniei și meandrele democrației

După ce singurul post de radio cu emisiuni în limba localnicilor ne-a ros decenii la rînd urechile cu producția sa de marcă comunistă, sigur și cu excepții, datorate exclusiv unor redactori și colaboratori care au știut să vadă lumea și fără dioptriile ideologice, iată că de cîțiva ani buni asistăm la extensia pieței radiofonice. Au apărut o serie de stații radio care emit pe banda FM, cele mai multe dintre ele retransmit emisia unor posturi rusești, iar două - pe cea a posturilor *Radio-Contact* și *PRO-FM* din România, *Radio Nova* - a unui post britanic, toate avînd și programe locale în care își fac loc în proporții contrastante producții radiofonice în limbile rusă și română.

Nu mă voi referi aici la litigiul CAIRO-CCA, care a declanșat atîtea emoții în societate, dar mai ales în parlament, a cărui majoritate s-a comportat lamentabil într-o situație în care nu se impunea nimic altceva decît o elementară consecvență în efortul de protejare a spațiului informațional autohton. Aș menționa doar că atît posturile cu emisie în română, cît și cele rusești (majoritare), fie din

imboldul de a fi civilizate, fie din frica de a fi suspectate de prejudecăți naționaliste, fie constrînse de prevederile CCA, practică o emisie bilingvă, care nu întotdeauna se dovedește a fi eficientă. Se știe că fiecare post de radio își are deja cercul său de ascultători. Este puțin probabil ca ascultătorii de limbă rusă, care în majoritatea lor nu cunosc limba română, să aștepte cu respirația tăiată ora difuzării știrilor în limba maternă la anumite intervale de timp. Sigur, sîntem o societate multietnică și trebuie să ne conformăm unor reguli de conviețuire cît mai puțin adversă, dar în cazul de față aceste mix-uri nu-și au justificarea rațională, ajungînd a fi pînă la urmă un fel de reverență inutilă. La unele posturi rusești, ca să mai deschidem o paranteză, emisia în românește este pur și simplu dezastruoasă, fiind pelticită de niște animatori care s-ar spune că nu prea au treabă cu limba română.

Toate aceste stații au apărut într-o perioadă de relativ vid informațional, piața fiind dominată numai de *Radio Moldova* și programul 2, *Lucașfărul*, a cărui emisie era

puțin comparabilă cu intențiile noilor posturi. Probabil, și finanțatorii, și directorii acestor stații nu vroiau numai să atragă masiv reclama, ci-și doreau și niște posturi de radio moderne, deideologizate, cu emisiuni cu priză la ascultătorul cu un coeficient intelectual cel puțin mediu. Nu știm pînă la urmă care au fost intențiile celor care și-au asumat crearea unor noi posturi de radio, dar ceea ce avem acum în domeniul respectiv categoric ne-a înșelat așteptările.

Voi vorbi în cele ce urmează despre ce și cum difuzează stațiile de radio de limbă română de pe banda FM, deși nu cred că voi greși prea mult spunînd că și emisia locală în rusește are cam aceleași păcate.

Senzația care te copleșește atunci cînd ascuți producția acestor posturi de radio e aceea că mai toate parcă ar fi făcute de-o mamă, a comerțului poate, căci au fost botezate "posturi comerciale", funcționînd în consecință. Numele de botez le-ar scuti parcă în ochii lumii de o normă simplă, de bază, căreia i se spune profesionalism, fără de care o radiofonie riscă să-și piardă larga audiență și să se reducă la o dubioasă distracție de gașcă.

Animatorii sînt, de fapt, atracția principală a unui post de radio – ei dau tonus emisiei, ei creează stilul propriu postului radiofonic, prin felul de a spune fie și niște lucruri simple, dar care, trecute prin cenzura instruirii solide și însoțite de o excelentă prezență de spirit, apar în fața celor care îi ascultă de bun gust și de bun simț. Aceste însușiri îl ajută să reacționeze prompt și inteligent în momentele mai critice de emisie în direct și să nu le provoace ascultătorilor un acut sentiment penibil prin perorări plate sau și mai rău, stupide. Dar se pare că pe unii dintre tinerii noștri colegi care și-au asumat dificila funcție de animator și debitează ineptii cu multă jovialitate, nu-i sperie lipsa acestor calități, ei nerealizînd, că deficitul acesta îl sperie în schimb pe nefericitul ascultător.

În încercarea de a imita maniera unor posturi străine, unii dintre prezentatorii noștri adoptă o intonație exaltat-istică, care chiar și în țara de origine este detestată și are o singură motivație: dorința tiranică de a-l capta cu orice preț pe ascultător. Și dacă acolo acest mod de prezentare pornește de la pretinsele cerințe ale industriei mediatică, la noi el nu are nici o motivație și derapează într-un epigonism jalnic. Unde mai pui că într-o țară în care lucrurile nu merg prea bine, excitarea unor false stări euforice în rîndul ascultătorilor se transformă într-o aventură imorală și absurdă.

Sigur, e greu și e un gest temerar aș spune, să faci un post de radio bun cu puțini bani și cu puțină experiență. Dar fiindcă a venit vorba de modele, cred că în țările cu vechi tradiții democratice ar fi și destule exemple de radiofonie excelentă, ca să amintim aici numai de *BBC* sau *Radio France*, care au reușit să stabilească o relație de respect mutual cu ascultătorii.

E păcat că cea mai mare parte a emisiei acestor posturi nu este destinată nici măcar unui ascultător cu pretenții modeste de informare. Există, desigur, buletine, repetate

în românește și rusește la fiecare jumătate de ceas, dar cele 5 minute de știri selectate de cele mai multe ori în virtutea unor preferințe limitate, dictate de vîrsta, gustul și orizontul prezentatorului sau redactorului responsabil, evident nu acoperă nici pe departe diversitatea pieței de informație.

Iar destinația concursurilor, în mare vogă acum la mai toate dintre aceste posturi, parcurge o traiectorie aberată, eșuînd în intenția de a-și găsi ascultătorii țintă, cu întrebări de cultură generală de genul "Cine a fost Decebal: a) rege egiptean sau b) rege dac?" În schimb, cealaltă întrebare, la *PRO FM*, de pildă, este greu de ghicit, pentru a răspunde la ea, trebuie să fii ascultătorul non-stop al acestui post. O condiție cam dură pentru un om normal, nu?

Nu s-ar spune că grilele de program la noile posturi de radio au pretenții deosebite pentru diversitate: știri (o bună impresie produc știrile selectate și prezentate la *PRO FM* și *Contact*); multă muzică, reductibilă la hit-urile de ultimă oră și mai mult sau mai puțin structurată în emisiunile zilei; pe-ici, pe-colo, tentativa unor talk show-uri, cam puerile, de pildă cu VIP-urile locale și (mai rar) emisiuni cu invitați, axate în jurul evenimentelor de ultimă oră sau din sfera intereselor apropiate diverselor categorii de ascultători.

Practic toate posturile (cu excepția stației municipale *Antena C*, la care nu fac referințe în aceste rînduri) sînt pentru tineret, fapt care nu este o scuză pentru primitivismul emisiei. Din contra, ar fi cazul ca, prin programele lor, tocmai ele să fie pentru cei tineri un soi de catalizatori intelectuali, să le incite curiozitatea și gustul de a cunoaște, în loc să-i debilizizeze cu nesfîrșita repetare a hit-urilor și cu invitațiile la distracții în diverse club-uri și la concerte. Nu zic, sînt bune și astea, ba chiar foarte necesare pentru un tînar normal, numai că un post de radio cu bătaie lungă nu se poate rezuma numai la atît. Sau tinerele stații se tem că-și vor pierde comenzile de publicitate, dacă-și vor modifica grilele de emisie luînd o altă orientare, s-o spunem de-a dreptul, mai civilizată, cu emisiuni, muzică, știri, etc. pentru un spectru mult mai larg de ascultători? Cui îi este destinat, de fapt, acest gen de emisie? Oare numai unor tineri de 15-20 de ani săraci cu duhul?

Și fiindcă a venit vorba, majoritatea posturilor FM-iste difuzează multă publicitate, aceasta făcînd obiectul unor discuții geloase între cei interesați, nu chiar toate sînt preferate de comanditarii cu punga groasă. În treacăt fie spus, reclama se face în temei în rusește, sub pretextul de a fi înțeleasă de toți, dar iarăși - comod pentru unii și total lipsită de respect pentru alții, partea profitului fiind și ea corespunzătoare. Doar niște prevederi ale legislației ar putea echilibra lucrurile și în acest domeniu, dar nu cu riscul de a fi reinterpretate de legiuitorii la primele adieri ale unui vînt neprielnic. Pe cînd și asta? Poate într-o altă fază a democrației și radiofoniei...

Natalia
ANGHELI

“Știri despre tine” și “știri pentru tine” – un fenomen străin jurnalismului moldovenesc?

Președintele anunță că nu va candida pentru un nou mandat, premierul se întâlnește cu o delegație a Consiliului European, legislatorii comentează dezbaterile parlamentare recente – sunt titluri familiare nouă auzite în buletinele de seară sau citite pe primele pagini ale ziarelor. Zi de zi, mass-media de la noi critică și laudă, face supoziții și prezice acțiunile puterii. Abundență de detalii și citate, spațiu și timp de emisie dedicat cu generozitate știrilor, și totuși lipsește ceva important. Omul simplu, cel care nu face parte din elita politică și economică, lipsește în aceste reportaje. Opinia lui este rareori prezentată, și majoritatea reportajelor nu se referă în nici un fel la viața lui de zi cu zi.

“Scrie pentru cei care citesc ziarul și privesc știrile, fă ca ele să fie relevante pentru viața lor de zi cu zi”, așa sună o maximă a jurnalisticii americane. Într-o țară cu mii de ziare, stații radio și tv, consumatorul de știri are de unde alege. Americanul simplu va alege mai curînd ceea ce se referă la el și la comunitatea sa. Iar producătorul de știri trebuie să anticipeze această opțiune, deoarece de ea depinde rating-ul, cifrele tirajelor și, în ultima instanță, însăși existența ziarului sau stației lor.

“Ceea ce încercăm să facem e să reflectăm evenimentele zilei și evenimentele care sunt relevante pentru telespectatorii noștri”, spune Tom Brokaw, prezentator la “Nightly News” (“Știrile de noapte”), un program popular de 30 de minute difuzat pe canalul NBC¹. Această importantă rețea din SUA, cu o audiență ce ajunge deseori la 20 milioane de telespectatori², reușește cu succes să reflecte așa-zisele “știri despre tine”.

Această nouă categorie de știri reflectă problemele cotidiene ale omului simplu – cum să-și îmbunătățească relațiile cu familia și cunoștințele sale, cum să-i facă pe copii să învețe mai bine, să fie mai sănătoși etc. În afară de știrile “grele”, de evenimentele politice și economice ale zilei, de tradiționalele istorii despre celebrități, istorii de vacanță, vreme etc, acest tip nou de evenimente formează o marcă distinctă a jurnalismului american modern. Ele au căpătat răspîndire pe parcursul anilor '90 atît în audiovizual, cît și în presa scrisă; în prezent pînă și venerabilele *The New York Times* și *The Washington Post* plasează deseori pe prima pagină “știri despre tine”³.

Presă din SUA prezintă astăzi mai puține știri pur politice sau economice. Un studiu a circa 600 de programe de știri, efectuat de Project for Excellence in Journalism, arată că reflectării evenimentelor politice îi revin 9 la sută din timpul de emisie al programelor de știri ale televiziunilor locale și regionale din SUA⁴.

“Știrile despre tine” marchează o îndepărtare radicală de elitismul intelectual dominant în jurnalismul american. În trecut, spune Sandy Socolow, un fost producător executiv

al rețelei CBS TV din SUA, “sarcina era să le spui oamenilor ceea ce aveau ei nevoie să știe, dar deseori ei nu știu ce anume trebuie să știe dacă nu le spune cineva”⁵.

În majoritatea lor, jurnaliștii americani au abandonat acest concept, dar el rămîne viu în partea noastră de lume. Mai mult, unii dintre colegii noștri merg și mai departe, încercînd adeseori să le spună consumatorilor de știri nu numai ceea ce aceștia “ar trebui să știe”, dar și ceea ce “ar trebui să gîndească”. De aici, prezentarea opiniilor aparținînd unei singure părți, interpretarea evenimentelor și aprecierea persoanelor, lăsîndu-li-se consumatorilor de știri nimic altceva decît “să înghită” știrile care au fost în prealabil “rumegate”. E adevărat, e suficient să alegi un alt ziar sau să schimbi canalul tv, pentru a desoperi o interpretare diferită, deseori contradictorie, a evenimentelor. Scopul însă rămîne același: mai curînd a modela opinia consumatorului de știri, decît a-l lăsa să-și formeze sau să-și expună propria opinie.

În mod ironic, acest scop este rareori atins. Exceptînd elitele care sunt “obiectul știrilor” sau pe cei, foarte puțini, pentru care intrigile politice și economice sunt un hobby sau un mod de viață, mulți consumatori de știri refuză să accepte o asemenea reflectare a evenimentelor. Ce importanță are pentru ei dacă cutare persoană oficială este mai loială președintelui decît parlamentului sau viceversa? În cele din urmă, ei schimbă canalul sau caută să citească altceva.

Pe termen lung, nici jurnaliștii, nici consumatorii de știri nu obțin ceea ce doresc. Tirajele presei scrise se reduc, audiența posturilor radio și tv e tot mai mică, în timp ce potențialii cititori, ascultători sau telespectatori nu beneficiază de știri echilibrate, interesante și relevante.

Ei bine, populația e prea săracă pentru a cumpăra ziare, și asta e o problemă reală – vor replica mulți dintre colegii mei. E adevărat, dar tirajul *Makler*-ului e cu mult mai mare decît al majorității publicațiilor, ceea ce înseamnă că oamenii găsesc bani pentru știrile care îi interesează. Da, dar *Makler*-ul nu conține importante știri politice și economice, deși acestea îi interesează pe mulți – vor spune unii.

Dar ce ne împiedică pe noi să facem ca aceste importante știri de oridin politic și economic să fie interesante pentru consumatorul de rînd?

Acum cîțiva ani, fiind corespondentul agenției *Associated Press* în R.Moldova, mulți dintre colegii mei zîmbeau ironic atunci cînd în ajunul unor evenimente politice sau economice importante mergeam în stradă pentru a lua numeroase interviuri de la oamenii simpli. Mi se spunea de multe ori că pierd timpul prețios, mai cu seamă cînd cifrele, faptele sau citatele celor “de sus” ne stăteau la

dispoziție. Ei bine, în cazul AP reportajul era considerat adeseori ca fiind incomplet fără “vocile oamenilor din stradă”. Și, în general, oamenilor le plăcea să fie întrebați despre ceea ce gândesc, iar mulți dintre ei aveau de spus lucruri foarte interesante. Ei simțeau că opinia lor este luată în considerație.

Este surprinzător că “Opinia ta contează” se mai difuzează la *Pro TV-Chișinău*, în știtele de noapte, și că telespectatorii continuă să telefoneze pentru a-și expune gândurile și punctele de vedere? Nu ar trebui ca “Opinia ta contează” să fie sloganul nostru, al tuturor? Nu ar trebui ca ținta știrilor în mass-media să fie omul real cu problemele lui reale?

Un reportaj despre bugetul de stat pe anul viitor va fi mult mai pe înțelesul cititorului simplu dacă cifrele abstracte vor fi traduse în ceva mult mai relevant pentru el – coșul de consum se va umple sau se va deșerta în anul ce vine, calitatea vieții sale se va îmbunătăți sau nu? Cititorul simplu va cheltui probabil mai mult timp cu un ziar care reflectă evenimentele politice cheie nu numai din punctul de vedere al elitelor, ci și al oamenilor simpli. El se va opri probabil mai mult timp asupra unui articol în care i se va explica în ce mod reforma ocrotirii sănătății va schimba acțiunile sale și ale medicului în caz de boală. Și se va uita probabil cu mai multă atenție la fotografiile din prima pagină dacă acestea vor reprezenta nu numai fețele politicienilor noștri sau ale participanților anonimi ai unui miting sau conferințe.

Mulți dintre fotoreporterii noștri expun fotografii minunate și foarte emoționante, în cadrul unor expoziții personale sau pe paginile Internetului. Mulți dintre jurnaliștii noștri scriu în timpul liber romane, piese de teatru și poezii care iau premii. Nu ar trebui oare ca acest talent literar și fotografic să fie pus în serviciul jurnalisticii

cotidiene?

Articolele “au o mai bună șansă de influență dacă sunt mai “citibile”, dacă lectura lor se aseamănă mai puțin cu “a ridica capacul unei cutii cu documente”, se menționează într-un articol recent din *American Journalism Review*, una din revistele importante pentru profesioniștii mass-media⁶.

Institutul Poynter pentru studii mass-media descrie un articol premiat din *The Washington Post* ca fiind unul în care “informația, contextul și detaliile vii se împletesc în mod efectiv, așa încât cititorul nu numai înțelege, ci și trăiește evenimentul”⁷.

Adoptînd o altă atitudine, mai creativă, față de jurnalism, am putea expune un eveniment guvernamental prin prisma vieții cetățenilor noștri și am putea scrie mai mult despre ceea ce interesează cu adevărat pe consumatorii de știri. Cu eforturi concentrate, am putea face ca “știrile pentru tine” și “știrile despre tine” să devină o permanență a jurnalismului moldovenesc.

¹ Tucher, Andie. “It’s not your father’s newscast anymore.” In *Columbia Journalism Review*. May/June 1997. Online. Available URL: www.cjr.org

² Kissell, Rick. “Stars light up ratings for NBC, ABC.” In *Variety*. November, 19, 2000.

³ Tucher.

⁴ Geisler, Jill. “Blacked out.” In *American Journalism Review*. May 2000. Online. Available URL: www.ajr.org

⁵ Tucher.

⁶ Reagan, Brad. “Details, details.” In *American Journalism Review*. January/February 2000. Online. Available URL: www.ajr.org

⁷ “1996 best newspaper writing.” Published by The Poynter Institute for Media Studies, 1996, p. 8.

Vitalie
DOGARU

Mass-media din Republica Moldova: probleme de gen

Mass-media din Republica Moldova nu s-a modificat cu mult în ultimii cinci ani, când potrivit așteptărilor și experiențelor perestroikăi, au existat multiple căi și modalități de a o face. Perioada din urmă a demonstrat că cea mai tare caracteristică a jurnalismului autohton rămâne partizanatul politic. Totuși, unele mijloace de informare locale au reușit, cel puțin de ochii consumatorului, să depășească această politizare și să îndrepte mersul lucrurilor spre un jurnalism imparțial, echidistant și veridic. Aici se cere de menționat activitatea agențiilor de presă care prin profesionalismul lor impun abonaților anumiți parametri în vehicularea surselor, verificarea și echilibrarea informațiilor.

Problemele în cauză țin de conținutul produselor jurnaliste și au fost subiecte de discuții la nenumărate seminare și conferințe organizate de diferite organizații. Ceea ce a rămas în afara oricăror discuții sunt genurile presei, care

fie că nu necesită studii deosebite, fie că sunt considerate o problemă falsă creată de esteții mass-media. Aceste două opinii des enunțate de colegii de breaslă pot fi argumentate cu o simplă trimitere la manualul “Genurile presei sovietice” editat special pentru facultatea de jurnalism. Îndoctrinarea formelor de text gazetăresc, exemplele ridicole și teoria bizară din cartea respectivă îi fac și astăzi pe studenți să zâmbească ironic atunci când găsesc titlul într-o bibliografie reactualizată de vreun profesor universitar. Foștii absolvenți iau materialul drept o mostră a timpului demnă pentru un amator din presă. Cu toate ridiculizările, problema este nerezolvată, iar jurnalismul moldovenesc riscă să rămână unul diletant, plagiator și fără personalitate.

Genurile au apărut ca o necesitate pentru a ambala textul, ca acesta, la rândul său, să fie vândut mai ușor. Ele facilitează înțelegerea scriptului de către consumatori și marketingul

Presă și publicul

instituțiilor producătoare de media. Genurile se află în continuă transformare fiind caracterizate drept *aceleași dar diferite*. La fel ca și societatea care se modifică constant, “repertoriul genurilor” se schimbă fie sub influența evenimentelor din mediu (printre care și școlarizările jurnaliștilor, campaniile de promovare și susținere a unui gen, penetrarea spațiului mediatic național de către mass media străine, etc.), fie independent (hibridizare, atomizare, etc.). Societatea consumă forme particulare de genuri pe care tot ea le produce. Genul este un produs comercial solicitat de consumator și mai rar conceput pentru a-l interesa pe acesta din urmă.

Primul pas spre o nouă interpretare a textului gazetăresc în Republica Moldova a fost făcut la începutul anilor ‘90. Acesta a fost mai mult practic, teoretizarea urmând să se producă ceva mai târziu și cu suportul informațional de peste hotare. La început cel mai vehiculat gen în toate mediile era interviul. Cu ajutorul acestuia se încerca o suplینire a golului intelectual provocat de îndoparea maselor cu ideologii. Liderii neformali erau devorați de mass-media dornice de a găsi alte subiecte decât cele de odinioară, iar consumatorii de presă găseau textele – altele decât cele ale c.c.-ului – drept o democrație deja realizată. Intervipurile cu vedetele mediatizate au fost primele roade ale libertății de expresie aduse de restructurare. Ele captivau cititorii, radioascultătorii și telespectatorii prin alt fel de a gândi și cu informații despre Occident (artiștii și liderii de partid erau, totuși, mai la curent cu viața de peste hotare).

După această oglindire a realității prin ideile și afirmațiile interlocutorilor a urmat emanciparea propriu-zisă a jurnaliștilor. Aceasta este însoțită și de lansarea pe piață a zeci de titluri de publicații noi care ofereau gazetărilor teren nemăsurabil pentru a-și prezenta opiniile și a interpreta realitatea. De cele mai multe ori, materialele aveau tentă de analiză filosofico-idealistică la nivel de școală medie, erau subiective și departe de stilul ziaristic. Până la urmă puzderia de gazete a dispărut lăsând mulți *afaceriști* pe muchia insolvabilității, iar pe așa-zișii gazetari cu iluziile spulberate despre o libertate a presei numai de ei înțeleasă. Poveștile și opiniile acestora nu au fost apreciate de consumatorii de presă care în condițiile unei inflații de informații au impus un stil departe de cel al demagogilor și ficțiunii.

Epoca jurnalismului adevărat a început odată cu recunoașterea știrii ca gen de bază în activitatea de zi cu zi a profesioniștilor și cu principiile acestora: imparțialitate, obiectivitate și echidistanță. Implementarea acestora în jurnalismul autohton și instruirea generațiilor noi a coincis cu deschiderea la Chișinău a Centrului Independent de Jurnalism. Acesta își propunea în 1994 să contribuie la cunoașterea experienței și practicii occidentale în domeniu și să acorde sprijin presei independente locale. Acțiunile Centrului Independent de Jurnalism au coincis mai târziu cu eforturile presei de a se alinia standardelor europene. Seminarele și training-urile organizate la Chișinău cu participarea experților străini au avut ca scop și dezbateră genurilor.

Presă moldovenească seamănă acum mai mult cu un poligon de testare a genurilor gazetărești. După probare, acestea sunt trecute la capitolul *realizări* cu specificarea de rigoare că nu au trecut la public, costă prea scump, consumă prea mult timp la pregătire, etc. Cu toate acestea zărele de la

Chișinău nu plictisesc cititorul. Reportaje și interviuri, știri și articole de analiză, editoriale și materiale de investigații apar zilnic pe paginile presei.

Diversitatea se deosebește de la ziar la ziar. Unele ediții periodice de la Chișinău acordă mai multă atenție materialelor de analiză, aici se încadrează mai ales presa de partid (*Lucefărul, Dialog, Mesagerul*). Cotidienele independente încearcă dar nu întotdeauna reușesc să păstreze un echilibru între acestea și știrile simple. Astfel presa care apare zilnic aduce mai mult a radio (*Jurnal Național, Momentul*). În ea poți reciti toate știrile difuzate cu o zi înainte de posturile de radio care le-au reluat, la rândul lor, din fluxurile agențiilor de presă. Și asta în cazul când presa scrisă are menirea să disece temele, problemele și consecințele în încercarea de a explica ceea ce se întâmplă. Ziarele trebuie să vină cu explicații la semnificația evenimentelor și contextul lor și nu cu o tratare fugitivă și seacă a informațiilor.

Editorialele le scriu *greii* din mass-media. De multe ori zărele sunt cumpărate doar pentru opinia editorialistului și măiestria acestuia de a ține legătura cu cititorii și problemele acestora. Tinerii jurnaliști sunt un fel de pedestrași ai presei autohtone. Aceștia atacă problemele curente, dar nu se tem să ia în dezbateră și subiecte majore. Materialele de investigație au fost deja lăsate în totalitate pe seama acestora. Tinerii jurnaliști, în goana după afirmare, tratează subiecte delicate fără teama de a fi incorecți sau părtași.

Noutatea în genurile presei din Republica Moldova se mai lasă așteptată. Cu toate acestea au fost remarcate tentative de hibridizare cum ar fi reportajul-interviu sau interviul-analiză. Aceste materiale necesită o muncă migăloasă la pregătirea lor și un spațiu mai mare pentru prezentare. Încurajator este faptul că tinerii jurnaliști experimentează și reușesc să fie receptivi la solicitările consumatorilor de presă.

Un caz clasic de marketing media este radioul din Republica Moldova, mai ales cel comercial, care și-a structurat programele preponderent după așteptările publicului ascultător. Pe lângă buletinele de știri preluate exclusiv de la agențiile de presă, grilele posturilor de radio mai cuprind: interviuri în studio, așa-zisele talk-show-uri, și concursuri, cele mai vândute la ora actuală, care după cum am menționat într-un buletin “Mass-media în Republica Moldova” au menirea să aducă îmbogățirea peste noapte a ascultătorului.

Dintr-o inerție ce vine din dealul Schinoasei, postul național de radio continuă să prezinte diversitatea genurilor de radio la nivelul anilor de *renaștere națională*. Acest impas se prezintă ca o mare realizare ce nu mai poate fi depășită, dar și ca o reacție la “succesul” repurtat de stațiile comerciale de radio. Cu toate acestea, echipe de jurnaliști entuziasmați perseverază în urma training-urilor în modificarea grilei radio. Elanul tineresc le ajunge, însă, pentru puțin timp și, limitați tehnic și financiar, jurnaliștii intră în rutină și revin la ceea ce se realizează mult mai ușor și cu mai puțină bătaie de cap. Redacțiile tineret, actualități și departamentele literar-artistic și muzică au reușit să treacă, fiecare în felul său, prin perioade de glorie dar și de declin. Până la urmă s-a instaurat o stare de incertitudine care nu este decât o perpetuare a cotidianului uzat, dar înca valabil.

Lipsit de tradiție, postul municipal de radio *Antena C*, se află într-o continuă structurare a grilei de emisie. Ca potențial uman și tehnic, dispensat pe alocuri de problema dependenței

de publicitate (este un post public), se situează printre cele mai favorizate posturi de radio din Republica Moldova. Nu și favorite.

Lipsa unei strategii clare și personalul neexperimentat sunt două motive care aduc postul municipal în coada top-urilor. Și dacă strategia prinde contururi odată cu stabilirea audienței, atunci problema experienței cadrelor poate fi rezolvată numai prin școlarizarea acestora. Lucru neglijat de o bună parte din ei. Ținând cont de acestea, diversitatea genurilor radio este la nivelul unui curs de inițiere în jurnalism. Sunt variate jurnalele serii și emisiunile cu caracter distractiv-cognitiv. Cele mai des difuzate sunt, totuși, interviurile care predomină în orice program. Tot mai des apar pe post reportaje, iar comentariile sunt făcute cu mai multă siguranță.

Dominată mult de posturile de televiziune rusești, piața tv moldovenească se pare că a fost sortită să sufere de sindromul inferiorității fără vreo speranță în vreo terapie curativă. Inferioritatea este argumentată de numărul mare de telespectatori nostalgici după Ostankino, de calitatea produselor de televiziune rusești, dar și de intrigile din culise și legislativul de la noi. Unica salvare vine de peste hotare. Melodramele și filmele procurate din afară au menirea să învieze puțin situația din televiziune și să atragă telespectatori. Acțiunea nu va schimba cu mult situația, atâta timp cât concurența va fi întotdeauna de partea posturilor de televiziune mai bogate. Acestea își pot permite lucruri mult

mai scumpe și trezi un interes mai mare din partea publicului telespectator.

O salvare poate fi găsită în forțele proprii care, puțin încurajate, pot crea postul de televiziune o imagine pe potrivă așteptărilor telespectatorilor moldoveni. Este vorba de emisiunile cu public, caravanele televizate, reportaje și montări de spectacole televizate. Cu aceste genuri se poate câștiga simpatia telespectatorului chiar și din simplul motiv de nouitate la televiziunea moldovenească, ca să nu mai vorbim de participarea publicului și problemele locale abordate.

Până la o presă condusă de profitul obținut din vânzări, Republica Moldova mai are de parcurs o cale de câțiva ani. Acesta depinde atât de consumatorii de informații, cât și de mass-media. Atâta timp cât presa moldovenească există din alte surse decât cele din publicitate, principiile marketingului și prezentării materialelor rămân doar niște vorbe frumoase. Ziarele din lumea consolidată și cu o democrație avansată reușesc să supraviețuiască de-a lungul anilor bazându-se pe reacțiile cititorilor la ceea ce face jurnalistul. Această cunoaștere empirică este necesară și presei moldovenești care s-a conformat unor cercuri închise care nu-i permit să știe ce vor cititorii. Alegerea genurilor face parte din aceste dezlegări.

Arcadie GHERASIM

Sînt un cititor fidel al presei și, în special, al “giganților” autohtoni care se consacră nobilei corvoade de a forma o anumită opinie publică. Și tot citind și răsfoind, într-o bună zi m-a prins o ciudă pe propriul gînd. Un fel de gînd meschin, care, oricît îl probozeam, totuna decola de pe pista emisferelor, cicăindu-mă cu matinala întrebare: “De cîte ziare ai nevoie pentru a afla adevărul despre un adevăr?” Stai, măi omule - îl tot deturnam - stai pe loc și mai cîntărește: oare jurnaliștii nu au dreptul la propria opinie, la propria viziune asupra evenimentelor, la propria investigație, la propria imagine, la propria muză, la propriul adevăr, la propriul cititor, la propriul șef, la propria sursă de informație, la propria simpatie, la propriul salariu, la propriul sponsor, la propriul automobil, la propria cetățenie, la propria naționalitate, la propriul partid, la propria vîrstă, la propriul cod deontologic... “Stop! – sare gîndul, - la propriul ce? **D e o n t o l o g i c** zici? Trișezi frățioare!”

De ce as trișa? ripostez cu amabilitate. Mă bazez pe o simplă matematică: cumperi dimineața zece ziare diferite, care reprezintă zece coduri deontologice diferite, le aduni și obții rezultatul scontat – un singur cod deontologic al

Subiectiv despre un subiect

ziariștilor din Republica Moldova. Lipești cu migală ciob cu ciob a ceea ce este viziune sau abordare a unui eveniment ori subiect și obții adevărul adevăr despre ceea ce s-a întîmplat.

Tace gîndul, iar eu îl prezez cu argumente.

Să luăm, de exemplu, cel mai controversat eveniment al anului 2000 – modificarea formei de guvernare în R.Moldova. A fost cel mai eficient catalizator al presei noastre și al gradului ei de obiectivitate. Ca putere în stat, ca un cîine de pază al societății, ca un mijloc de informare veridică și credibilă, pentru că eu, ca cititor, nu am bani pentru toate ziarurile și revistele și prefer să abonez un singur ziar sau o singură revistă din care să aflu ce s-a întîmplat totuși și cu ce mă voi alege, ca cetățean, de la republica parlamentară, prezidențială ori cum se va mai numi ea. Constat însă cu multă nedumerire că aceeași hîrtie de turnesol, muiată în aceeași soluție, la aceeași temperatură bate în culori diferite: de la roșu-brun la vînat și de la tricolor la galben-bostăniu. Mi s-a creat impresia că, abordînd acest subiect, presa editată la Chișinău a prins nada sterilității sociale a modificărilor constituționale din 5 iunie. Mai mult decît atît,

Presa și publicul

majoritatea dezbaterilor și analizelor de presă au fost inspirate pe un areal deloc interesant pentru cititor. Pornind de la “sacramentală” deducție filosofică a vice-speakerului V. Mișin că mătușa Frăsina nu este în stare să pătrundă taina modificărilor din Constituție, jurnaliștii, care au menținut subiectul, au ales calea cea mai ușoară de prezentare a celor întâmplate: votând republica parlamentară, deputații au salvat țara de Lucinschii sau, votând parlamentarismul, aleșii poporului au deschis cutia Pandorei și de azi înainte toate câte ce vor întâmpla – se vor întâmpla rău de tot. Astfel s-a sugerat ideea că un președinte ales de popor nu inspiră încredere, pe când unul ales de parlament, cu atribuții simbolice, va fi simbolul concilierii și prosperării. Războiul citatelor și al declarațiilor de presă, lupta de partizani a suspiciunilor au trecut presa pe fâgașul unor analize abstracte și părtinitoare, chiar și în publicațiile de bine de rău nepartinice. În consecință, au rămas în afara unor investigații de valoare două probleme cardinale, cred eu: a) cine execută în R.Moldova întreaga putere executivă și b) de ce cetățenii din R.Moldova nu mai au dreptul să-și aleagă președintele.

Nu zic ba, problemele evidențiate de mine au constituit obiectul unor meditații, într-o anumită presă, dar numai tangențial și numai cu titlu de argument în favoarea unuia dintre actorii melodramei politice. Astfel, drepturile fundamentale ale cetățeanului au fost speculate cu multă abilitate, gravele probleme a respectării valorilor democratice rezervându-i-se o atitudine de fundal. Preponderența tonului persiflant și superficialitatea abordării unor modificări ale Constituției îndepărtează presa noastră de tradiția occidentală, or, în statele vest-europene sau în S.U.A orice amendament la Legea supremă constituie cel mai fierbinte subiect al unor masive campanii de presă. În cazul în care acest amendament afectează drepturile inalienabile ale cetățeanului, presa, indiferent de coloratură și ambiții, devine miraculos de solidară. Pe prim plan apare opinia cetățeanului, iar autorii amendamentului sau oponenții lor din mediul politic se aleg cu locul secund. La noi totul s-a întâmplat invers. Actorii au speculat interesul votantului simplu și, abuzînd de naivitatea oamenilor de presă, au racolat ziarele spre a-și regla conturile.

În ajun de “iarnă absolută” presa noastră cheltuie ineficient spațiul de ziar pentru a afla dacă pleacă sau rămîne guvernul Braghiș, pe când o chestiune cu mult mai importantă rămîne în umbra peniței. Este vorba de împuternicirile promise guvernului și seriozitatea cu care parlamentul este gata să le respecte. Abilitarea executivului cu unele drepturi insignifiante și în modul în care s-a făcut - pe etape și cu o crasă suspiciune - au condus la situația în care, deși s-au declarat unele descentralizări de funcții, parlamentul mai continuă să rezolve probleme curente, care nu au aproape nimic comun cu munca legislativă. Să ne amintim de ingerința forului legislativ în procesul judiciar CAIRO-CCA, sau în cazul unor privatizări, sau de amestecul parlamentului în “cazul generalului Alexei” etc.

De fapt, cazul CAIRO-CCA a demonstrat cu lux de

amănunte că presa noastră nu are un număr suficient de adevărați profesioniști pentru care un cod deontologic, fie și imaginabil, ar fi ca o biblie a meseriei. Într-o singură zi, pînă si cele mai democratice ziare de limbă rusă, s-au transformat în ziare pur rusești și nedemocratice, iar ziarele de limbă română, cu mici excepții, și-au demonstrat încă odată vasalitatea.

Cel mai deșăntat, însă, a fost abordat “cazul generalului Alexei”. Departe de gîndul că lupta împotriva crimei organizate ar trebui să constituie focalizatorul unei campanii de presă și a unei solidarități de breaslă a ziariștilor, majoritatea celor care au scris despre acest subiect, au deplasat accentele, rezumînd-și activitatea de investigație la obținerea unor argumente prin care să-și protejeze patronii deranjați de general sau prin care ar ataca colegii de la ziarele rivale, sau pentru a afla cine stă în spatele generalului, sau prin care argumente l-ar denigra pe Alexei. Vă mai amintiți de Karamalac? Un ziar cu reporteri calificați investiga comportamentul justiției, culpa acestui cetățean pînă la urmă inculpat totuși, iar alt ziar, cu reporteri la fel de calificați, publica în paginile sale pledoarii în apărarea celui care astăzi este dat în căutare de către justiție. Cel mai regretabil însă este faptul că presa s-a divizat din nou pe criterii naționale. Și aceasta se întîmplă aproape de fiecare dată cînd inculpatul este de altă naționalitate. Presa de limbă română îl acuză, iar presa de limbă rusă și în anumite cazuri cea de partid – îi caută scuze. Citeam diferite ziare și mă gîndeam că presa noastră se aseamănă cu justiția noastră. Zece complete de judecată pronunță zece verdicte diferite asupra aceluiași dosar - de la achitarea inculpatului pînă la condamnarea lui la detenție pe viață. Rămîne inexplicabil acest fenomen dacă e să ne amintim că și jurnaliștii, și juriștii au valorificat sute de mii de dolari, participînd la sute de seminare, mese rotunde și ovale, conferințe științifice și practice pentru a asimila codul deontologic al profesiei. Cu cîtă rîvnă urmăresc colegii noștri granturile și ocaziile unor delegații, cîte mări și țări au cutreierat, cîtă engleză au învățat pentru a înțelege în profunzime farmecul profesional al adevăraților profesioniști de la *BBC*, cîte cîte!...și de foarte multe ori fără rost. Nu vreau să credeți că mă tentează rolul de judecător și că nu aș înțelege realitățile moldovenești. Mai ales în contextul unor proaspete eforturi ale reprezentanților puterii de a pronomi presa de țarușul (citește sacul cu bani) autohton. Mă refer, desigur, la inițiativa unor parlamentari de a amenda Legea presei pentru a interzice finanțarea din exterior, sub orice formă, a publicațiilor din R.M. Logica acestui amendament în alte condiții ar fi făcut imposibilă apariția *PRO TV*, iar la noi ar strangula ziarele ca afacere. Or, din exterior nu înseamnă numai București sau Moscova, ci și *SOROS*, programele diferitelor ambasade, consîngienii noștri de peste hotare etc. Repet că dincolo de scopul său pur politic, acest amendament constituie o încălcare a drepturilor fundamentale ale cetățeanului și a normelor internaționale privind libera circulație de capital. Am discutat despre acest amendament cu mai mulți colegi bulgari. Aceștia s-au mirat de-a binelea

că ar putea exista o astfel de intenție, or, în Bulgaria, cele mai obiective și mai independente ziare sînt considerate *Deni* și *Trud*, al căror patron este un concern german. Autorii amendamentului uită că există instanța de judecată care este unica în drept să decida dacă “susținerea din exterior” constituie sau nu un amestec în treburile interne sau afectează securitatea națională a statului. Cu părere de rău, reacția presei noastre se rezumă la vârful aisbergului și nu s-a transformat într-o campanie de presă împotriva abuzului puterii.

În finalul acestei dispute cu propriile-mi gânduri aș

îndrăzni să enunț o singură concluzie: pentru a deveni cu adevărat puterea a patra în stat, presa din Republica Moldova urmează să-și însușească simțul solidarității de breaslă, or, indiferent de orientările ei politice sau de simpatii, ea este făcută de profesioniști care să țină, mai întîi de toate, la onoarea profesională. Iar această onoare, într-o lume normală, nu are nici naționalitate și nici carnet de partid. Sesizînd manifestarea demnității jurnaliștilor, puterea se va obișnui, se va resemna și ne va respecta.

**Eugenia
GROSU**

Pericolele presei militante

Nu trebuie subestimat rolul presei în ceea ce s-a produs în alegerile din România. Votul masiv acordat lui Corneliu Vadim Tudor este și opera lor, a celor care astăzi se arată foarte indignați.

În Republica Moldova ponderea partidelor de stînga și de centru-stînga este, de asemenea, foarte mare. Se vorbește deschis despre restaurarea unui regim, care, evident, nu poate fi restaurat decît prin violență și dictat. Dar la noi, ca și în întreg spațiul ex-sovietic, aceste stări de spirit sunt o constantă de la 1989 încoace și exprimă dezideratele unei pături sociale (și naționale) care a fost lipsită drastic de vechile privilegii.

Cetățenii României însă, altădată pașnici și pro-europeni, au votat masiv cu ultranaționalistul Corneliu Vadim Tudor, crezînd că astfel îi vor putea pedepsi pe dușmanii invizibili al țării lor. A. Necula, profesor-psihiolog la Universitatea din Iași, aprecia că votul păturilor puțin instruite exprimă nevoia de revanșă, nevoia de a-i sancționa pe cei care i-au marginalizat și umilit. În mod paradoxal, toți alegătorii din județele vestice — Banat, Cluj, Timișoara — care acum 4 ani l-au votat pe Emil Constantinescu, adică democrația și reforma, astăzi votează, fără ezitare, cu o personalitate și o ideologie diametral opuse.

Cum de s-a reușit o transformare atît de radicală a conștiințelor? Pare foarte probabil faptul că mediile de informare în masă au luat o parte activă la crearea chipului aceluși «dușman» invizibil, de care ne tot vorbește Vadim. O ușoară deplasare a accentelor, fundalul apocaliptic, supralicitarea constantă a tonalității agresive, a intoleranței etc. Drept rezultat, în imaginarul românului mediu s-a reușit demolarea nu doar a liderilor «falși» ai reformelor, ci și a reformei înseși.

Este adevărat, Convenția Democrată și celelalte formațiuni politice de guvernămant s-au dovedit inapte să guverneze bine țara, nici să-și depășească orgoliile sau tentațiile de a se folosi de sinecurile lor pentru ei înșiși. Deseori presa a interpretat acest lucru, poate fără să vrea, ca pe o deficiență a democrației. Acolo unde nu se lucra sau se lucra doar pentru propriile interese, se creau în paralel două imagini, ambele puternic

falsificate. De o parte, se zugrăvea continuu imaginea unei democrații care este la lucru (ziarele puterii); se fabrica iluzia că oamenii politici fac nenumărate acțiuni pentru binele țării. Pe de altă parte — se striga din răspuneri că tot ce se întîmplă este în detrimentul țării, însăși opțiunea ideologică a guvernului și șeful statului fiind greșită (ziarele opoziției). O imagine exagerat-positivă cuplată cu una exagerat-negativă, și cu distribuirea accentelor după bunul plac al celor ce scriau.

Mă întreb, oare tonul întregii presei nu a fost puțin prea sinistru pentru o țară care este, trebuie să fie, în căutarea unei noi identități statale? Oare ziaristii, în vânătoarea lor avidă de senzational și pitoresc, nu au păcătuit niciodată prin dispunerea greșită a accentelor? Nu au făcut niciodată partizanat politic, în detrimentul adevărului? Și oare această negare masivă a democrației ca concept, prin sufragiu popular, nu este și rodul involuntar al muncii pline de fantezie și zel a unor slujitori ai mass-media?

De altfel, este ușor de remarcat că de intoleranță se face vinovată și presa pro-democrată. Ea îi acceptă în cîmpul ei de gravitație doar pe cei ferm convinși de necesitatea occidentalizării necondiționate a României. Pe cei nesiguri sau convinși doar pe jumătate îi repudiază. Zilele trecute un realizator de la «Radio Contact» declara indignat: «Rog pe cei care l-au votat pe Corneliu Vadim Tudor să nu mai asculte niciodată emisiunile mele!» Cu o asemenea atitudine e infinit mai ușor să-ți recrutezi adversari decît adepți.

Faptele sau ne-faptele actualei drepte românești, aflate pînă de curînd la guvernare, au contribuit hotărîtor la proasta imagine asupra democrației pe care o are românul mediu. Dar și mass-media și-a adus obolul, modelînd în conștiințele unor oameni puțin avizați o atitudine agresiv-negativă față de promotorii valorilor liberale și față de valorile liberale în sine, guvernării fiind, pentru o perioadă, incarnarea acestora. Votanții lui C.V.Tudor, să n-o uităm, au studii medii, în mare majoritate, și nu sunt cititori avizi de cărți și studii asupra istoriei, economiei, sociologiei sau politicii. Sunt însă cu toții cititori de ziare și privitori ai posturilor tv. Asta dă de gîndit!

Elena
ZAMURA

Cum primim informația din provincie

Cazul cu accidentul aviatic de la Briceni, când contrabandiștii ucraineni s-au prăbușit la frontieră, a demonstrat neputința totală a presei de la Chișinău în situația în care se impune reflectarea operativă a unor evenimente din provincie. Nici unul din reporterii de la Chișinău nu a reușit să vină la fața locului, iar ziarele au publicat știri extrem de contradictorii, care pînă la urmă se excludeau reciproc.

Cum este reflectată de fapt în presa de la Chișinău viața provinciei ?

Din păcate, în capitală ajunge un foarte modest flux de informații din județe. De altfel, așa a fost întotdeauna. Dar acest lucru n-ar trebui să se împlină acum, cu reforma teritorial-administrativă, care face posibilă reanimarea periferiilor, lichidarea prăpastiei și a opoziției seculare dintre centru și provincie.

Redacțiile ziarelor naționale au patru canale de recepționare a informației din provincie.

În primul rînd, corespondenții locali. Din nefericire, corespondentul local este un lux nepermis pentru ziare. Cheltuielile de transport și legătură (nemaivorbind de cele pentru întreținerea unui oficiu în zonă) sporesc costul informației. Unele redacții își pot permite acest lux și o fac. Altele - majoritatea - nu pot și nu doresc să aibă cheltuieli în plus pentru informația din provincii.

E adevărat că ziarele care apăreau pînă la 1990 și-au păstrat rețeaua de corespondenți locali. Dar și problemele au rămas nerezolvate, cele mai acute fiind profesionalismul slab al gazetarilor din provincie, dependența lor de administrația publică locală.

S-a creat o situație paradoxală: în majoritatea orașelor mici sînt jurnaliști fără lucru. Ei se oferă să scrie și în românește, și în rusește. Dar disponibilitatea lor nu întotdeauna poate fi valorificată. Cei mai mulți dintre ei nu s-au debarasat de stereotipul de gazetărie sovietică, ignoră standardele jurnalismului de știri, nu conștientizează pînă la capăt schimbările care se produc în provincie, au tendința de a "servi" puterea locală.

Cea de-a doua sursă de informație din județe o constituie agențiile de informații, dintre care numai agenția de stat Moldpres are secții județene. Cu regret, pretențiile exprimate mai sus se referă în mare parte la acești colaboratori regionali. Corespondenții locali Moldpres adeseori sînt lipsiți de "intuiție informațională", transmițînd la redacție, în virtutea vechii tradiții, știri fără de conflict sau date statistice cu privire la campania de recoltare sau semănat. Pentru că edităm în județul Orhei suplimentul cotidianului *Novoie vremea (Timpul)*, ne-am ciocnit chiar și de cazuri de plagiat din partea corespondenților *Moldpres*. E de remarcat totuși că

conducerea agenției face tot posibilul pentru a soluționa problema știrilor din județe, dar nu întotdeauna există condiții care să favorizeze aceste eforturi. Cu regret, nivelul intelectual și profesionalismul corespondenților locali lasă mult de dorit, fapt care complică mult colaborarea cu județele.

Cea de-a treia sursă de informație o alcătuiesc serviciile de presă ale prefecturilor județene și municipale. Public relations de aici sînt încă în formă embrionară. Remarcăm în contextul nostru colaborarea energetică cu presa, inclusiv cu cea de la Chișinău, a prefectului de Orhei Anatol Spivacenco. Centrul județean a fost nu o dată gazda mai multor conferințe de presă. Din păcate, acestea sînt singurele tentative din aria administrării publice locale de a se valorifica spațiul informațional republican.

În noiembrie curent fundația IFES a comunicat rezultatele chestionării reprezentanților administrației publice locale în problema surselor de informare. Fiecare al doilea respondent nu a dorit să răspundă la întrebările chestionarului. E un fapt care ilustrează perfect atitudinea funcționarilor din provincie față de informare și necesitatea de a fi informat.

În fine, cea de-a patra sursă de informare ce vizează viața provinciei ar putea fi presa locală. Cu regret, nici în acest sens nu există motivație pentru optimism. Întreprinderea republicană "Poșta Moldovei" nu prestează servicii de abonamente la presa județeană la scară republicană, lucru care se explică prin nerentabilitatea difuzării publicațiilor locale și județene pe întreg teritoriul republicii. Nu se vor aduna prea multe abonamente în afara județului, iar cheltuielile de transport sînt destul de costisitoare. Din acest motiv presa locală și județeană nu este difuzată nici de firmele particulare specializate. Ca să primești publicațiile locale trebuie să te înțelegi cu redacțiile să ți le expedieze prin poștă. Între altele, *DECApress* face un digest al presei locale.

În final se formează un cerc vicios. Provincia nu citește presa nu numai pentru că oamenii de acolo nu au bani, dar și pentru că publicațiile naționale nu reflectă problemele provinciei. Iar presa națională, la rîndu-i, nu este preocupată de acest aspect pentru că aria ei de difuzare abia dacă depășește limitele Chișinăului.

Cam așa se prezintă tabloul vieții noastre. Centrul și periferia sînt despărțite de un decalaj de nivel și stil de viață. Încep să dispară satele și orașele: nu sînt locuri de muncă, nu este apă, gaz și căldură. Pe fundalul acestor probleme ar putea părea lipsit de importanță faptul că în provincie nu sînt nici ziare.

Dar oare nu este informația pîinea omului modern?

Constantin

MARIN, *conf.univ., dr.*

Audiovizualul: oportunitatea lobbyismului public

Dimensiunile actuale cantitative și calitative ale audiovizualului autohton denotă caracterul contradictoriu al evoluțiilor produse în ultimul deceniu în sectorul comunicațional electronic din Republica Moldova. În context, consemnăm, pe de o parte, lichidarea monopolului asupra presei electronice, deținut în perioada totalitarismului de către statul-partid, iar pe de alta – tentativa constantă a puterii, deja desemnată în condițiile alegerilor democratice, de a-și menține controlul asupra acestui mijloc de informare. Relevant în această ordine de idei este statutul sau poate destinul tradiționalului și unicului operator radio-tv la scară națională – al actualei Companii *Teleradio Moldova*. Această instituție, declarată prin Legea audiovizualului din octombrie 1995, art. 7(1), drept “publică”, ar urma să fie, în conformitate cu art. 1 al aceluiași act normativ, “independentă în activitatea de creație” și să reflecte “interesele tuturor păturilor sociale”. În fapt, instituția în cauză, fiind fidelă, în temei, calificativului “de stat” din titulatura sa, profesează indiscret partizanatul politic. Compania de Stat *Teleradio Moldova*, cu excepția, poate, a perioadei 1992-1996, când radiodifuziunea națională a încercat temerar să practice un jurnalism echidistant, a consimțit tacit vasalizarea sa de către partidul sau alianțele politice ajunse la putere.

Liberalizarea accesului la presa electronică – un alt vector în evoluția audiovizualului autohton din ultimul timp, a cunoscut de asemenea o materializare ambivalentă. Pe de o parte, a fost neîngrădită inițiativa privată și comunitară în dezvoltarea radioteleviziunii locale. Ca rezultat, începând cu anul 1993, în Moldova a demarat procesul de creare a pieței audiovizuale naționale prin lansarea posturilor private de radio și televiziune atât în municipiul Chișinău, cât și în provincie. Potrivit ultimelor date, actualmente în Moldova numărul unor astfel de posturi de radio și televiziune a atins cifra de 127. Pe de altă parte, această tendință salutară este secundată de alta, poate mai puțin vizibilă, dar care poate avea un impact negativ asupra mediilor electronice. E vorba de tentativele unor partide sau organizații politice de a-și fortifica influența lor în sectorul comunicațional electronic, fie direct, fie prin intermediul proprietarilor de radio și televiziune sau al salariaților care-și onorează astfel anumite angajamente politice. În consecință, audiovizualul defavorizează vizibilitatea sau audibilitatea socială, atât de oportună pentru cetățenii antrenați în transformările democratice pentru care, se pare, pledează Republica Moldova.

Contradictorie a fost și deschiderea sectorului audiovizual autohton către sistemele similare externe. Amintesc cu această ocazie sistarea la începutul aa.90 a bruiajului serviciilor de radio străine - practică caracteristică pentru țările ex-socialiste, liberalizarea accesului la mediile electronice din străinătate, retransmiterea pe frecvențele locale a posturilor mondiale de radio, cum ar fi *BBC*, *Vocea Americii*, *Radio France International* etc. Dezvoltarea tv prin cablu a pus începuturile recepționării nestingherite a unui șir de posturi de tv europene și americane. Totodată a fost menținută recepționarea diferitelor servicii de televiziune din Rusia, au fost create condițiile tehnice pentru captarea semnalelor tv din România, Ucraina, Franța. În contextul general de deschidere a spațiului audiovizual din R.M. s-a făcut remarcată, pe de altă parte,

tendința unor servicii ale audiovizualului din Rusia nu numai de a-și permanentiza prezențele de altă dată în spațiul informațional al R.M., dar și de a le spori dimensiunile. Aceasta deseori în dezavantajul economic al audiovizualului autohton (de altfel, neprotejat și nestimulat de către stat), precum și în detrimentul asigurării unei diversități maximal posibile de surse electronice de informație, și, deci, în defavoarea dreptului publicului de a alege operatorii radio sau tv preferați. Avalanșa de programe rusești e provocată nu doar de dorința de a satisface necesitățile informaționale ale vorbitorilor de limbă rusă din R.M., dar și de intenția audiovizualului rus de a-și conserva piața tradițională de desfășurare a producției sale. Ea, pe de altă parte, e alimentată, cu voie sau fără de voie, de lipsa unei concepții clare strategice naționale în domeniul audiovizualului - motivul unor turbulențe politice, sociale, de tipul celor condiționate de art. 13 al Legii audiovizualului.

Contradicțiile, la care parțial și extrem de lapidar m-am referit, deși inerente, probabil, pentru etapa unor transformări de esență prin care a trecut și pe care o mai parcurge audiovizualul autohton, în linii generale au încetinit procesul de democratizare a presei noastre electronice. Acest proces inițial a purtat un caracter haotic. El s-a derulat în lipsa unei instituții abilitate să elaboreze și să promoveze o strategie națională de dezvoltare a audiovizualului. Asemenea instituție a apărut abia în 1996.

Fondat în conformitate cu Legea audiovizualului, Consiliul Coordonator al Audiovizualului din Republica Moldova a fost definit în art. 14 drept “autoritate publică autonomă” fără, însă, a i se concretiza în mod deslușit substanța. Statutul Consiliului, adoptat în 1996 și modificat în 1999, parțial descifrează conținutul noțiunii de autoritate publică autonomă, deși lasă suficiente ambiguități și teren pentru interpretări contradictorii. Astfel din art. 1 aflăm că Consiliul Coordonator al Audiovizualului “reglementează și coordonează activitatea companiilor, studiourilor, posturilor, organizațiilor și celorlalți agenți în domeniul audiovizualului”. Art. 2 al aceluiași statut stipulează că CCA își propune “să asigure respectarea legilor și protejarea intereselor statului”. Membrii CCA, prescrie art. 9, “sunt garanți ai interesului public în domeniul audiovizualului și nu reprezintă autoritatea care i-a numit” (la componența CCA ne vom referi ceva mai târziu), deși, potrivit art. 11, ei pot fi eliberați din funcție de autoritatea care i-a desemnat. Dintre multiplele abilități exercitate de CCA și stipulate în art. 24 al Statutului vom remarca doar una: CCA “participă la elaborarea și la promovarea unei concepții unice de dezvoltare a spațiului teleradioinformativ al Republicii Moldova”. Deși, repet, destul de evaziv, CCA a obținut, totuși, mandatul de instituție publică autonomă care urma să-și spună cuvântul decisiv în evoluția spațiului comunicațional electronic autohton. A reușit oare? În opinia mea – nu. Explicații și motivații ale acestui fapt sunt multiple. Ele poartă atât un caracter obiectiv, cât și unul subiectiv. Fără a pretinde la adevăr în ultima instanță, îmi permit să invoc unele dintre ele.

CCA de la noi e constituit din 9 membri, numiți câte trei respectiv de Parlament, Președinție și Guvern. Atare formulă e probată în mai multe țări, inclusiv în Franța. A o urma – e un lucru firesc. Dar, ca să fac o paralelă, pentru ca un sort de

cartofi să dea rodul tradițional, el trebuie, zic agronomii, raionat, dacă nu mă înșeală memoria. Proiectarea directă a modelului francez în practica de constituire a CCA n-a luat, însă, în calcul particularitățile solului nostru politic. Și anume: autonomizarea excesivă a puterii; tentația acesteia de a urma o practică mai veche când puterea nu reprezintă suveranitatea poporului, ci se autoreprezintă; etatizarea societății; publicul care după perioada totalitarismului n-a reușit încă să-și redobândească realitatea politică. “Publicul ca atare este sporadic inclus în cercul puterii și numai pentru a aclama”, scria Jürgen Habermas de parcă ar fi cunoscut realitățile curente de la noi. Drept urmare, CCA, în pofida precizării din statut că membrii lui “nu reprezintă autoritatea care i-a numit” și a voinței acestora, în pofida vocației lui sociale de a fi element și catalizator al spațiului public, a rămas, de fapt, în sfera politicului, a puterii. Deloc întâmplător, că CCA a fost în expectativă atunci când puterea a făcut după placul ei remanieri repetate în conducerea Companiei de Stat *Teleradio Moldova* pentru a o face “loială” sau, poate, servilă. Atunci, însă, când CCA a îndrăznit să-și exprime dezacordul cu încălcarea art.24, punct b, potrivit căruia numirea și eliberarea conducerii Companiei se efectuează la propunerea CCA, acest articol a fost amendat astfel, încât rolul decisiv al CCA în chestiunea dată practic a fost anulat.

Rămânerea CCA în zona puterii poate fi ilustrată și prin acțiunile ineficiente sau, dacă doriți, prin inactivitatea acestuia în chestiunea transformării Companiei de stat *Teleradio Moldova* într-o instituție publică.

Exemplele citate ni se par destul de concludente pentru a afirma că CCA s-a aflat și se află sub incidența lobbyismului politic sau a influenței factorului politic.

CCA este vulnerabil, se pare, și sub aspect economic. Deși articolul 36 al Legii audiovizualului stabilește că finanțarea activității CCA se asigură de la bugetul de stat, instituția în cauză se face dependentă într-un anumit sens de prestarea serviciilor contra plată acordate organizațiilor audiovizualului din R.Moldova și de peste hotare. Cităm din art.37, punct 8: “Cuantumul plății se stabilește pe baza înțelegerii între părți. Plata pentru prestarea de servicii și acordarea de consultanță, precum și pentru înregistrarea instituțiilor audiovizualului, se transferă pe contul de decontare al CCA”.

CCA din Republica Moldova are, în opinia mea, suficiente restanțe și în promovarea interesului public, deci, și național, în audiovizual. Aici nu vom reveni, la exemplul Companiei de stat *Teleradio Moldova* și transformării acesteia într-o instituție publică. La acest capitol ne vom mulțumi citând, fără comentarii, doar punctul 5 din art.37 al Legii audiovizualului: “CCA garantează prin condițiile și criteriile de acordare a frecvențelor și canalelor de emisie, anumite priorități pentru producătorii și difuzorii creațiilor audiovizuale autohtone cu preponderență în limba de stat”.

Acestea și alte circumstanțe ne îndeamnă să tratăm cu suficientă doză de pesimism activitatea CCA din Republica Moldova care la aproape 5 ani de la creare a reușit cel mai puțin să se impună în calitate de autoritate publică autonomă de reglementare a audiovizualului autohton. Din aceleași motive consider indicată și abordarea chestiunii cu privire la reprezentarea societății civile în cadrul autorității de reglementare a audiovizualului, or, lobbyismul public ar putea ține piept sau ar putea pune stavilă traficului de influență al factorului politic și, eventual, al celui economic în activitatea CCA. Reprezentarea dată ar putea fi efectuată în modalități diferite:

- **delegarea directă în componența CCA a reprezentanților societății civile (sectorul asociativ de specialitate, de ex. APEL-ul, ong-urile de interes public etc.);**

- **antrenarea membrilor-asociați din rândul experților în materie de audiovizual și telecomunicații la elaborarea concepției naționale de dezvoltare a sectorului comunicațional electronic, avizarea demersurilor de licență, a diferitelor proiecte de profil etc;**

- **dezbaterile publice în problemele presei electronice de interes public în perioada predecizională.**

Fortificarea CCA ca instituție publică autonomă necesită, desigur, și completările de rigoare în Legea audiovizualului, precum și în Statutul CCA.

Spațiul comunicațional electronic prin definiție e parte integrantă a spațiului public - teren în care societatea civilă își promovează valorile. De aici derivă și oportunitatea lobbyismului public în reglementarea audiovizualului.

Cazul C.A.I.R.O.

Conflicte

Un grup de tineri cheamă în judecată o instituție de stat pentru un fapt simplu de tot : fiindcă instituția în cauză nu pune în aplicare o oarecare lege a RM, în conformitate cu atribuțiile ce îi aparțin. Și ce credeți că urmează ? Ei se pomenesc în centrul unui vacarm : înjurați, somați, admonestați, huliți, etichetați drept fasciști, legionari, șovini, de unii, aplaudați, susținuți ca patrioți, ca luptători pentru dreptate de alții... E vorba de un caz real, de tinerii de la CAIRO (Clubul Absolvenților din România și Occident), care au acționat în judecată Consiliul de Coordonare al Audiovizualului pentru că acesta nu asigură respectarea legii privind funcționarea limbii de stat în domeniul audiovizualului. Ei s-au referit în special la opt posturi de radio și trei posturi tv care ignorau în mod evident prevederea legii privind difuzarea în limba de stat a 65 la sută din programele lor. CCA nu a negat faptele, dar s-a justificat prin aceea că nerespectarea legilor... e o normă în RM. «Din păcate, rata de 65 la sută nu a fost atinsă de nici unul din posturile respective, dar legile nu funcționează

în nici un domeniu din Republica Moldova», a declarat Arhip Cibotaru, șeful direcției mass-media și relații internaționale a CCA.

Curtea de Apel care a audiat cazul le-a dat dreptate tinerilor, obligând CCA să retragă licențele stațiilor de radio și tv care nu respectă litera legii. Speriați de reacțiile presei rusești, precum și a oficialităților de la Moscova, care au început să amenințe Chișinăul cu bîta sancțiunilor economice, parlamentul (prin partea lui de stînga) a amendat de urgență Legea audiovizualului, stipulînd că prescripțiile lingvistice se referă doar la posturile și canalele publice.

Evident, soluția găsită de parlament nu a satisfăcut decît una din părți, deoarece nu ține cont decît de datele formale ale problemei. Deputații nici măcar nu s-au întrebat de ce s-au simțit lezați tinerii și de ce demersul lor justițiar a avut un ecou atît de mare - nu numai negativ, ci și pozitiv - în societate. Opiniile și comentariile pe care le publicăm în continuare vin să verse mai multă lumină asupra acestui caz controversat.

**Ludmila
BARBĂ**

O opinie particulară asupra unei chestiuni comune

Acum, când s-au mai calmat spiritele în jurul procesului CAIRO împotriva Audiovizualului, ar fi cazul poate să medităm la rece asupra evenimentului și asupra problemei ce i-a stat la bază.

Mai întâi de toate cred că trebuie să fie confirmate două lucruri.

Primul – intenția membrilor CAIRO merită să fie salutăată, la fel ca oricare altă intenție a unui ONG sau cetățean care încearcă să-și apere un drept, de care, în opinia lor, este privat. Fenomenul gregarismului, cum zicea Rădulescu-Motru “ne-a ținut laolaltă și am rezistat împotriva celor, care ne amenințau din toate părțile”. Acum, însă, s-au produs prea multe schimbări și imperativul timpului ne cere să devenim cetățeni, să ne conștientizăm ca atare.

În al doilea rând – problema nerespectării legilor cu privire

la funcționarea limbilor și cu privire la Audiovizual (p.13) cu adevărat există și necesită sensibilizarea opiniei publice și a instanțelor de resort.

Dar acestea sunt doar două aspecte ale obiectului discuției și eu n-aș dori să mă asemui filosofilor care, pipăind fiecare doar câte o parte a corpului elefantului, își exprimau părerea asupra animalului în întregime. De aceea voi încerca să mă aflu ceva mai adânc sau dimpotrivă să urc mai sus, pentru a avea o imagine mai completă.

Cred că procesul CAIRO împotriva Audiovizualului a reliefat o dată în plus imperfecțiunea legii cu privire la audiovizual.

Sub aspectul dreptului internațional.

Prevederile internaționale nu permit punerea barierelor, ci dimpotrivă, pledează pentru circulația informației sub orice formă, prin orice mijloace și fără frontiere.

Unul din cele 4 drepturi fundamentale, înscris în Art.19 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, este accesul la informație.

În p.2 art.19 se spune: “Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa”.

Punctul 3 al aceluiași articol prevede obligații și răspunderi speciale dar și anumite limite “stabilite prin lege și care sunt necesare”. Necesitatea însă este condiționată de: a) respectarea drepturilor sau reputației altora, b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice. Cu excepția unor speech-uri emotive, nu prea au fost prezentate (nici în parlament și nici în cadrul procesului) niște argumente serioase și fapte, care ar fi dovedit, că retransmisiunile radio sau tv din Rusia în volumul în care se fac, încalcă o condiție sau alta prevăzută de p.3 al art. 19 al Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Recent m-am întors de la Festivalul Internațional al programelor tele și radio PRIX EUROPA, care a avut loc între 14-21 octombrie la Berlin. Am rămas surprinsă că mulți dintre colegii noștri de breaslă de la posturi și companii ca BBC, ZDF, ART nu știau de existența Moldovei, se “plîngeau” că nu întâlnesc în paginile ziarelor știri despre R.Moldova. Acum imaginați-vă care-i impactul informației despre închiderea posturilor de radio asupra Europei și ce impresie-și face ea, în timp ce este pe de-antregul concentrată asupra problemei respectării drepturilor omului, ale minorităților naționale. Se repetă situația cu conflictul din Transnistria, când mai întâi am pierdut războiul informațional...

Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a afirmat “un stat poate alege una sau mai multe limbi oficiale, dar nu exclude, în afara sferelor vieții publice, libertatea de exprimare în orice limbă dorită”.

Pornind de la afirmația de mai sus e logic să ne întrebăm: fac sau nu parte publicațiile particulare și mijloacele

Alexandru DOROGAN, membru al grupului de experți pentru elaborarea recomandărilor în domeniul Mass-media al Direcției Generale pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei:

La originea litigiului este imperfecțiunea legii în domeniul reglementării partajării frecvențelor. La noi se conștientizează foarte puțin că banda de frecvențe este un patrimoniu național și că numărul acestor frecvențe este limitat. Deci întotdeauna vor fi mult mai mulți solicitanți decât frecvențe disponibile. În consecință, ar fi necesar un mecanism judicios de partajare a acestor frecvențe, un mecanism bazat pe principii clare. În Occident ele sunt: diversitate și pluralism. Ce fel de diversitate ne dorim noi? Diversitate de posturi publice și comerciale, naționale și locale, culturale, muzicale, sportive, pentru tineret, vârstnici sau copii... Și atunci e clar că urmează o diversitate lingvistică, pentru că în ultima instanță media electronică depinde de consumator.

Problema e ca în respectarea acestei diversități trebuie să existe un echilibru. Nu e bine când avem numai posturi pentru tineret și nu avem nici unul pentru vârsta a treia, sau când majoritatea posturilor difuzează cam același gen de muzică. Deci nu e bine când încălcăm echilibrul. Dar cam asta s-a întâmplat la noi când numărul posturilor străine de radio este mult mai mare decât al celor locale, și foarte puține din cele care transmit în limba română. La originea acestui litigiu, revin, consider că este dezechilibrul ce s-a produs la noi. Cât privește interpretările, sau mai exact speculațiile care au apărut în presa de la noi, ele au o sorginte politică, deoarece, din păcate, și media electronică de la noi face partizanat politic, și de ordin financiar, deoarece unele posturi au reușit să monopolizeze piața publicitară și pentru reîmpărțirea ei întotdeauna se vor da lupte.

Cazul CAIRO

audiovizuale private din sfera vieții publice?

Dacă “nu” – atunci cu ce drept statul se implică în procesul de producție, în planificarea acesteia? În această situație, a dicta unui post de radio în ce limbă să-și realizeze emisiunile, e la fel ca a ordona unei întreprinderi de producere a papucilor, să zicem, să producă 65% de perechi roșii și 35% - negri.

Dacă, totuși face parte din sfera vieții publice, iar în opinia mea așa este, atunci statul ar trebui să acorde un suport, anumite înlesniri, să creeze anumite pîrghii de dirijare. Apariția mai multor posturi cu emisiuni în limba română ar trebui facilitată nu prin interdicția celor de limbă rusă, ci prin, să zicem, reduceri sau scutiri temporare de anumite impozite a posturilor de limbă română.

Oare este normal să fie scandalizată în măsura în care a fost, opinia publicată vis-a-vis de posturile ce difuzează și retransmit emisiunile în limba rusă și aproape să se treacă cu vederea reducerea timpului de emisie a posturilor naționale tv și radio?

Apropo, de retransmisiuni. Referințele la legislațiile franceze și belgiene privind respectarea raportului lingvistic nu sînt întru totul justificate în cazul nostru. Retransmisiunile posturilor rusești au mai multe premise: 1) trecutul nostru, în care am fost într-un singur spațiu informațional; 2) incapacitatea, din punct de vedere economic, de a acoperi de sinestătător tot timpul de emisie sau 13-14 ore din 24 așa cum o cere Legea Audiovizualului (art.13 p.4); 3) interesul

multor politicieni aflați la putere vis-a-vis de Rusia.

Ultimul motiv pare netangential cu problema retransmisiunilor, dar numai la prima vedere.

Pe parcursul procesului CAIRO contra Consiliului Coordonator al Audiovizualului mi s-a părut straniu că 5 dintre posturile implicate în proces erau prezentate doar de doi manageri. Respectiv și proprietari ai acestor două posturi sunt doar doi. Din surse care n-au dorit să fie identificate public, am aflat că cei doi deținători a 5 licențe sunt deputați în Parlamentul republicii. Avînd la dispoziție această informație, m-am pus pe gînduri: putem oare vorbi de o demonopolizare și o democratizare a audiovizualului?

Francezii care în nenumărate rînduri au modificat Legea audiovizualului, permit eliberarea mai multor licențe unei persoane, cu condiția să cuprindă în comun un auditoriu nu mai mare de 150 milioane de locuitori. Numărul maximal de acțiuni de care poate dispune o persoană e de 49 la sută.

Legea presei din Letonia interzice liderilor politici și partidelor de a deține mijloace de informare în masă, fie ziar, fie post de radio sau tv.

Ar mai fi ele și alte aspecte ale problemei cu numele “Audiovizualul din R.M.”, dar pare-se e cert că legea respectivă necesită corectări serioase, iar problema respectării raportului de limbi nu este singura care trebuie studiată mai detaliat.

Jean-Christophe Menet: «În Franța posturile de radio sunt obligate să transmită minimum 40 la sută din cântece în limba franceză»

Interviu cu Jean-Christophe Menet, director pentru Europa de Est și țările ex-sovietice la organizația internațională «Reporters Sans Frontieres».

Intrebare: Legislația țărilor «monitorizate» de RSF stabilește cote obligatorii de emisiuni difuzate în limba oficială? Există norme legislative care stabilesc proporțiile obligatorii dintre emisiuni preluate de la posturi din afara țării și cele originale, produse de deținători locali de licențe radio și tv ?

Răspuns: Am apelat la Consiliul Europei pentru a avea raspunsuri la întrebările care vă interesează. CE a făcut trimitere la legea despre radiodifuziune din Finlanda, care ar fi bună pentru comparație cu situația din RM. În plus, CE mai recomandă pentru consultare site-ul canadian de pe Internet «Comite permanent de la conference des peuples de langue francaise <http://www.levesque.org/cplf/comper/resolu.htm>». Experiența Canadei în acest domeniu este instructivă.

I: Cum sunt armonizate în legislația altor țări drepturile statului de a gestiona frecvențele, astfel încât să promoveze

valori morale, culturale, lingvistice constitutive, cu drepturile patronilor de radio și televiziune de a-și organiza afacerea în funcție de preferințele auditoriului?

R: Mă pot referi la experiența din Quebec. Aici s-a reușit, finalmente, să se impună reglementări foarte stricte și complete, pentru a asigura dominarea limbii franceze în Quebec, împotriva «englezării» acestei provincii francofone din Canada. În Belgia, trei comunități lingvistice sunt bine separate (vorbitorii de olandeză, de franceză și germană). Fiecare dintre ele decid însele asupra chestiunilor care vizează învațămîntul în limba respectivă, precum și difuzarea radio și tv.

În Franța, posturile de radio care emit pe banda FM sunt obligate să difuzeze minimum 40 la sută din cântece în limba franceză. La moment nu avem detalii privind situația din alte state, însă pot coabita mai multe variante, în funcție de realități: lipsa cotelor de difuzare, cota obligatorie pentru protecția minorităților sau cota obligatorie pentru protecția limbii naționale etc.

BASA-press

Vasile

BOTNARU, membru al
Consiliului Coordonator al
Audiovizualului, membru al
grupului de experți pentru elaborarea recomandărilor în domeniul
Mass-media al Direcției Generale pentru Drepturile Omului al CE

Armonizarea priorităților statale cu diversitatea și pluralismul e hârția de turnesol a unei societăți maturie

Secțiunea Mass-media a Direcției Generale pentru Drepturile Omului a Consiliului Europei se arată extrem de preocupată de efectele pe care le are digitalizarea în domeniul mass-media. Acest subiect, deși în aparență exotic pentru R. Moldova, are o certă valoare instructivă.

În condițiile în care televiziunea prin satelit, radioul și ziarele pe Internet, sunt fieful corporațiilor cu bani grei, preocuparea mentorilor europeni pentru pluralism și diversitate nu este întâmplătoare. Jurnalismul modern riscă tot mai mult să devină prizonierul profiturilor, al publicității, al comenzilor politice. Iată de ce experți de la Strasbourg, recomandă cu insistență digitalizarea posturilor publice de radio și tv, care prin definiție sunt pluraliste și sunt refractare la mofturile pieței și al campaniilor electorale.

Subdiviziunile specializate de la Consiliul Europei, la fel ca și cele de la Uniunea Europeană, se mai arată foarte preocupate de promovarea producției audiovizuale europene și nu se sinchiesc să impună norme restrictive de natură să oprească «invazia americană».

În acest sens Putin și-a făcut foarte bine tema de acasă atunci când a acreditat controversata doctrină a securității informaționale. Dacă și la noi ar fi existat o preocupare constantă pentru constituirea, dezvoltarea și apoi protejarea spațiului informațional nu am fi ajuns la litigiul «CAIRO».

Putem face abstracție de faptul că un grup de cetățeni tineri școliți în societăți democratice sau ceva mai democratice au fost «țipați» brutal pentru că au luat în serios proaspăt votata lege privind contenciosul administrativ. Dar nu putem accepta scoaterea în proșap a pretensei constrîngerii a vorbitorilor de limbă rusa, ca să se obțină de fapt păstrarea feliei de venituri din publicitate. Nu e o invenție basarabenească. Razboiaele le-au convenit în egală măsură politicienilor și vivandierelor.

Managerii posturilor sancționate și ale altor cîteva zeci de instituții audiovizuale de la noi nu și-au onorat mai

multe angajamente asumate la obținerea licențelor. Cuantumul lingvistic a fost unul din puținele puncte vulnerabile ale operatorilor de pe piața audiovizuală privată. Fiecare dintre solicitanții de frecvențe și-a trecut în caietul de sarcini o sumedenie de priorități - alfabetizarea socială a copiilor, protecția mediului, reabilitarea instituției familiei, informatizare jutridică - pe care le-a «uitat» după ce a pornit afacerea. Trebuie să recunoaștem că unele angajamente ale managerilor de radio, conforme, bine-mersi, cuantumul lingvistic, sunt realizate de o manieră care te determină să butonezi radiocasetofonul că să nu te apuce damblaua. Vreți un exemplu? Show-ul pseudocaragialian «Vorbește moldovenește» de la «Radio d'or». Sunt sigur că a fost conceput ca un vaccin, dar introdus în doze prea mari, lăsate la discreția unor autodidacți, se pare că are efect invers. Dacă la gheretele din piață casetele cu remixuri în sitl «vorbește moldovenește» au luat locul «folclorului de nuntă» asta nu înseamnă că pastila își are efectul. Cred că managerii de la radio ar trebui să mediteze ca să nu ajungă să fie sancționați... la cererea acelorași membri ai CAIRO.

Autorii actelor legislative în baza cărora s-a constituit vitraliul audiovizual au recunoscut că au pus la dispoziția societății un produs ce seamănă mai curînd cu «anteriul lui Arvinte», croit după tiparele unor state care nu se confruntă cu probleme «moldovenești». Nici după «intervenția în regim de urgență» a parlamentului lucrurile nu s-au limpezit. Activitatea arbitrară («cum vor mușchii lor») a multor posturi de radio este ca o «bombă cu ceas».

Cert este că intervențiile exterioare și subiectivismul «mioritic» au marcat funcționarea CCA. Arbitrajul realizat de această instituție a fost mai curînd un experiment, al cărui rezultate ar trebui să le ia în considerare următorul «complet», dacă va dori să fie mai robust, mai autonom și cu veleități de judecător.

Nota MM: Dacă încercăm a privi lucrurile de pe poziții pur economice, așa cum o vor de altfel și cei care îi acuză pe tinerii de la CAIRO că ar fi niște marionete ale unor forțe cărora nu le place prezența informațională a Rusiei în acest spațiu, vom observa că, perorînd despre principii economice, acuzatorii CAIRO nu dau dovadă că le-ar urmări în fapt.

Din păcate, în condițiile economiei noastre, de care depinde și volumul publicității, de care, la rîndul său, depinde în cea mai mare măsură și starea financiară a stațiilor radio și tv, nici unul din posturile de radio nu poate

exista din veniturile de pe piața publicității de aici. Majoritatea stațiilor vizate sînt întreținute cu bani veniți din străinătate, în speranța că lucrurile se vor schimba cîndva în bine. Pînă atunci, ele ar trebui, în mod firesc, să tindă să «cucerească» un auditoriu cît mai numeros (doar acest fapt îi ademenește pe agenții de publicitate), ceea ce presupune elaborarea unor programe care să ia în considerare gusturile diferitelor categorii de ascultători. Tendința aceasta se observă deocamdată doar la companiile occidentale, *Pro FM* și *Radio Contact*. Cu toate că vin prin intermediul unor structuri românești, acestea încearcă, într-

Cazul CAIRO

un efort de evidentă natură economică, să se adreseze și populației rusofone. Companiile ce vin din Rusia, dimpotrivă, ignoră cu ostentație existența populației de limbă română. Mai ales la țară există un segment mare de ascultători cu preferințe specifice, care nu cunosc sau cunosc foarte prost limba rusă și care preferă *Radio Moldova*, pentru că este aproape unica instituție ce ține cont de gusturile lor. De ce posturile finanțate de Rusia, care pretind că au venit aici să facă bani, și care sînt în pierdere acum, nu ar dori să atenteze la audiența postului *Radio Moldova*? Și chiar dacă ele ar avea azi un oarecare profit, de ce nu ar dori un profit mai mare, oare nu asta le dictează legile economice, dacă e să-l credem pe K.Marx?

De ce nu vor să facă mai mulți bani cei care spun că au venit să facă bani? Probabil, fiindcă își propun, mai presus de scopurile economice, un alt scop, nedeclarat.

Problema nu ar fi atît de acută, dacă bugetul RM nu ar fi atît de sărac. Același post *Radio Moldova* pierde tot mai mult din spațiul și din timpul de emisie din cauza lipsei de bani. Și, astfel, ajungem la situația cînd, în pofida unui număr mare de unități mass-media, trebuie să ridicăm problema accesului la informație pentru o anumită parte a populației.

Pe de altă parte, un stat nu se construiește doar cu mijloace economice, și interesele sale nu se rezumă doar la punga oamenilor de afaceri. Nu sîntem primii puși în situația de a ne proteja pe căi administrative spațiul cultural și lingvistic. Există valori și interese care nu pot fi lăsate la discreția pieței. Cei care afirmă contrariul sînt niște ipocriți. Și doar în acest caz furia lor e de înțeles.

“Pe parcursul ultimilor 4 ani Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) a oferit la peste 13 titulari de licențe cel puțin 30 de frecvențe și o rețea statală de telecomunicații pentru retransmiterea unor canale de radio și tv produse în alte țări. Din cele 30 de frecvențe doar prin 4 se difuzează programe din România, cu care avem aceeași identitate istorică, lingvistică și culturală, iar peste 26 de frecvențe sunt destinate retransmisiunii pe aproape întreg teritoriul R.M. a unui mare număr de posturi radio și tv de la Moscova. CCA continuă să ofere favoruri celor, pe care același Consiliu, în mod fariseic, îi apostrofează pentru încălcări grave ale legilor moldovenești”, scrie în “Mass-Media în Republica Moldova” din numărul trecut directorul executiv al Asociației Presei Electronice, Victor Osipov. “Posturile de radio și tv retransmise de la Moscova fac parte din mari grupuri mediatice rusești, concrescute cu oligarhia financiară, și să concureze cu ele, chiar pe propria piață, este o sarcină foarte grea a presei electronice din R.Moldova”, scrie în continuare dl Osipov. Monopolizînd spațiul informațional, posturile rusești au monopolizat ușor și piața publicitară, așa încît pușinilor producători locali nu le rămîne decît să se retragă sau să devină niște simpli agenți, vînzîndu-și frecvențele. De aici apare problema angajării producătorului local din domeniul audiovizualului.

În speranța că, după ce au votat fără să se gîndească, deputaților noștri le va veni, conform tradiției, mintea cea de pe urmă, le sugerăm cîteva idei ce sintetizează discuțiile de pînă acum.

1. Să se formeze, așa cum se obișnuiește într-o țară

normală, o comisie, cu participarea tuturor grupurilor parlamentare, care să studieze problema ridicată de CAIRO și abia după aceea să se elaboreze o soluție democratică și echitabilă, care să nu lezeze interesele vreunei părți.

O asemenea comisie va trebui să verifice în primul rînd modul în care 95 la sută din frecvențele RM au nimerit în mîinile unor companii străine, în absoluta lor majoritate rusești. Nu au existat solicitări din partea unor oameni de afaceri locali? Ba da, au existat, dar nu au corespuns preferințelor membrilor CCA (unul dintre ei își exprima mirarea de “obrăznicia” CAIRO de a cere emisiuni “Discovery” în limba română). La ce le-am reproșa că nu sînt patrioți, că nu le pasă de producătorii locali, că nu veghează la securitatea informațională a statului “independent”, dacă legea nici nu le cere așa ceva? Drepturile populației de limbă română de a avea și ele “Discovery” în limba lor? Ce mai contează!

Evident e nevoie de o discuție rațională, deschisă și calmă, care să aibă în vedere toate datele problemei. Cum se poate tolera că în RM cea mai mare acoperire o are nu postul național, ci un post moscovit? Repartizarea frecvențelor la nivel național și local trebuie să se facă ținîndu-se cont de faptul că în RM mai locuiesc, în afară de ruși, și alte etnii, care încă nu dispun de bani să-i plătească pe unii deputați sau “factori de decizie”.

2. Nu e greu de ghicit că «interesele Rusiei în spațiul informațional mondial», ne vizează în primul rînd pe noi, ca țară din cadrul CSI. Apariția în spațiul informațional al RM a unei întregi armate de posturi radio, care nu aduc venit, ci, dimpotrivă, suportă pierderi financiare enorme trebuie privită din acest unghi de vedere.

3. Să se clarifice situația în ceea ce privește audiența. Cît de corecte sunt rating-urile în baza cărora se distribuie publicitatea, care este, practic, singura sursă de venit în audiovizual? Dacă se vor interesa, deputații vor afla că și în acest domeniu există un monopol străin. Ruscii, desigur. Nu putem avea certitudinea că sondajele efectuate, de pildă, de *Komsomolskaia Pravda* nu sînt trucate pentru a favoriza posturile dragi acestei publicații. Deoarece, din lipsă de bani, acest monopol nu va putea fi eliminat în timpul apropiat, s-ar cere ca, de exemplu, CCA să aibă competența verificării sondajelor de acest fel.

4. Dacă s-ar fi vrut rezolvarea problemei ridicate de CAIRO, deputații ar fi ajuns neapărat să se întrebă: cine și cum repartizează publicitatea în RM? Cine o canalizează doar într-o singură direcție, ocolind mass-media de limbă română, oricît de numeroasă ar fi audiența acesteia? Cum s-ar explica faptul că un post de radio ce emite în limba română poate obține publicitate doar cu condiția s-o emită în limba rusă? Nu e ciudat că rețeaua cu difuzare națională, *Radio Moldova*, care conform sondajelor netrucate din 1997-1999, se bucura de departe de cea mai mare audiență, nu era și nu este solicitată ca partener de afaceri? Există suficiente motive să credem că publicitatea se plasează după criterii necomerciale, acordîndu-se preferință stațiilor rusești.

Clarificarea e necesară pentru a nu adopta cu ochii închiși Legea publicității.

N.N.

Interferențe

Artur

CORGHENCEA

Presă străină sau ceea ce nu citim

Care sunt alternativele

Dacă este să credem ziarelor și dacă admitem că cititorii de ziare din Moldova nu abonează sau nu cumpără mai mult de o publicație, putem afirma că avem aproximativ 100 000 de locuitori ai țării care află noutățile din ziare.

Din această mulțime de oameni, doar o mică parte citește ziare în alte limbi decât rusa și româna, însă și de această dată ne putem baza doar pe informația ziarelor sau a întreprinderilor care le difuzează.

Din prima categorie de surse de informație fac parte un număr foarte și foarte mic de publicații care se editează la noi în limbi „occidentale”. Este vorba în primul rând de revista (care până în anul trecut a fost ziar) *Welcome* (evident, în limba engleză) și de ziarul de limbă franceză *Le Francophile*. Ambele publicații parcă s-au înțeles în privința tirajului – fiecare are câte 1 500 de exemplare, însă dacă *Le Francophile* apare trimestrial, atunci *Welcome* apare lunar. În plus, francofilii își pot citi gratuit ziarul, iar „bine ați venit”-filii trebuie să plătească. În chioșcuri - 2 lei pentru plăcerea de a citi în limba engleză.

Ceea ce le apropie pe aceste două ziare este faptul că au aproximativ același public cititor - elevi, studenți și profesori, care învață sau predau limba engleză, respectiv, franceză. Pe de altă parte, oamenii de la *Welcome* se laudă că ziarul lor este citit și de specialiști străini care lucrează în Moldova și de specialiști străini care lucrează peste hotare. Pentru specialiștii din Moldova este foarte simplu să citească revista – dacă nu au timp să meargă de fiecare dată pe la chioșcuri să o cumpere, se pot abona și o pot primi acasă prin Poșta Moldovei.

Le Francophile este de asemenea ușor de obținut - locuitorii Chișinăului îl pot lua de la Alianța Franceză (gratuit), iar cei care trăiesc mai departe de capitală îl pot obține de la „antenele” Alianței Franceze, situate în 9 localități ale republicii. Potrivit datelor AF, *Le Francophile* este abonat de 300 de cititori.

Dacă tot vorbeam de Alianța Franceză, trebuie să menționez că aceasta primește din Franța și într-un fel distribuie în Moldova aproximativ 100 de ziare în limba franceză, inclusiv *Le Monde* și *Le Figaro*. „Într-un fel”, deoarece o parte din exemplarele de publicații franceze sunt păstrate la biblioteca Alianței, iar altă parte sunt transportate la hotelul „Dacia” (de aici se poate deduce că acest hotel este cel mai popular între francezii care vin în Moldova, sau pur și simplu hotelul este foarte aproape de Alianță).

Să ne întoarcem iar la „Bine ați venit”. Aceasta se autodistribuie și ea într-un fel. Am în vedere că dacă cineva vrea să obțină gratuit revista, n-are decât să-și cumpere un bilet la Moldavian Airlines, și poate primi, deja în avion, revista. Pe lângă aceasta, *Welcome* îi ajută ziarului *International Herald Tribune* să ajungă la cititorii din Moldova, din nefericire pentru cititorii individuali însă, *IHT* ajunge doar la organizații.

Cum ajunge la noi ceea ce nu citim

Până acum am vorbit de un fenomen destul de rar și anume despre publicațiile periodice în limbi occidentale care se editează la noi și care totodată distribuie aici unele ediții periodice din țările respective. Există însă și organizații specializate în distribuirea presei străine, care pot fi divizate în două categorii – întreprinderi autohtone care aduc periodice de peste hotare și organizații străine (inclusiv ambasade) care ne oferă plăcerea de a citi despre țările respective, fie în română sau rusă, fie în limba oficială a statului.

Din nefericire, în prima categorie de organizații nu mai sunt organizații (iar dacă a rămas vreuna, activează în ilegalitate, deoarece nimeni nu știe de existența lor, inclusiv Camera Înregistrării de Stat). Din acest motiv, va trebui să devin pentru un timp cronicar. Pe timpuri exista o organizație care distribuia pe la noi ziare și reviste editate peste hotarele țării, și se numea această organizație Moldpresa (de fapt această organizație există și acum, și tot Moldpresa se numește, însă nu mai distribuie presă străină). Potrivit directorului acestei întreprinderi, Simion Jingan, în prezent Moldpresa nu mai distribuie nici un fel de publicații periodice străine, deoarece, afacerea nu este profitabilă. Acum trei luni, solicitat în aceeași problemă, dl. Jingan a spus că organizația sa nu distribuie presă străină deoarece sunt prea multe publicații editate la noi (potrivit lui – peste 200), și sârmana Moldpresa nu mai are puteri să aducă ziare de prin alte părți.

De fapt, trebuie să admit că, după toate aparențele, distribuirea presei străine (mă refer la publicațiile în alte limbi decât româna și rusa), într-adevăr nu este profitabilă.

Și totuși avem publicații în engleză, franceză, germană, bulgară și chiar chineză și japoneză. Stăm mai prost cu publicul cititor, dar publicații avem, ceea ce conduce iminent la gândul că este cineva care aduce aceste ziare sau reviste, indiferent de scop. După o investigație nu prea

Interferențe

îndelungată și nu prea complicată am depistat făptașii – ambasadele. De regulă, în calitate de instituții la care poate fi găsită presa americană este Ambasada SUA la Chișinău, pentru presa germană – Ambasada Germaniei, iar pentru presa chineză – Ambasada Chinei. Trebuie de notat însă că Ambasada SUA și Alianța Franceză, împreună cu ambasada respectivă, pot pune la dispoziția cititorilor de presă franceză, respectiv engleză (în special americană), peste 5 000 de publicații editate în limbile respective, dintre care mai mult de 4 500 de publicații - în variantă electronică (i.e. care pot fi accesate prin rețeaua Internet sau care sunt depozitate pe CD-uri). Responsabilii de la Ambasada SUA au spus că majoritatea publicațiilor pe care le primesc din Statele Unite „pe hârtie” sunt donate ulterior bibliotecilor din Moldova. Publicațiile care ajung la Alianța Franceză, după cum am menționat și mai sus, ajung la hotelul Dacia, deși sunt distribuite și pe la biblioteci.

Și dacă am adus vorba de biblioteci, trebuie să recunosc că aceste instituții fac parte din rândul organizațiilor la care pot fi găsite dacă nu toate, cel puțin o parte din periodicele editate peste hotare. La Biblioteca Națională, de exemplu, pot fi găsite *Le Monde*, *Le Figaro*, *The Times*, *New-York Times*, etc., atât în variantă „normală”, cât și în variantă electronică (pe CD-uri). Presa străină este de regulă obținută din donațiile ambasadelor.

Chiar suntem agramați?

Deloc. Și chiar mai mult, nimeni nu ne poate acuza de faptul că în Moldova nu se citește în limbi străine. Permiteți-mi să vă fac cunoștință și cu o altă limbă străină, care este aproape încetățenită la noi și care nu prea se consideră străină, și anume – limba rusă. Presa de limbă rusă nu întâmpină nici un fel de dificultăți de difuzare în Republica Moldova. Pe lângă faptul că multe ziare și reviste rusești au birouri la Chișinău și difuzează, în afară de ziarele de bază, suplimente cu titlul „... v Moldove”, o parte din revistele rusești pot fi găsite în Catalogul Moldpresa sau Poșta Moldovei și pot fi aduse din Federația Rusă fără nici o dificultate. Cu atât mai mult cu cât importul de presă nu se taxează. În plus, dacă nici așa nu găsești ziarul sau revista dorită, e aproape sigur că o vei găsi la distribuitorii particulari, adică oamenii care vând ziare și reviste la tarabă.

Trebuie să remarcăm, însă, și să recunoaștem aportul distribuitorilor individuali de ziare și reviste la răspândirea culturii occidentale, prin intermediul presei (în special a revistelor) din Vest. Deși, de cele mai multe ori, aceștia vând reviste pentru femei (de exemplu *Cosmopolitan*), sau pentru bărbați (de exemplu *Penthouse* și *Playboy*).

Ca să nu uit. Avem în republică și unele apariții efemere, care se numesc publicații bilingve. De regulă

acestea sunt în rusă și într-o altă limbă (diferită de cea română), însă poate fi găsit și câte un exemplar de revistă bilingvă în română și altă limbă (diferită de cea rusă). În această categorie se înscrie revista *Exclusive*, care în anul curent și-a difuzat primul număr, și despre viabilitatea căreia deocamdată nu se poate afirma nimic. Vom trăi și vom vedea.

În domeniul audiovizualului străin situația este mult mai complicată. Nu avem nici un post de radio sau de televiziune transmisă prin eter care să aibă emisiuni în doar altă limbă decât în română sau în rusă. De fapt, vorbitorii de limbă engleză, franceză și spaniolă puteau asculta un buletin de știri locale (de aproximativ 30 de minute, 10 minute pentru fiecare limbă) la postul de radio *Antena C*, iar vorbitorii de limbă engleză puteau asculta ceva mai mult de 1 oră *Radio Nova*, care declara că transmite de la Londra. De asemenea avem postul *Radio Moldova Internațional* la care difuzează știri și în limbi „occidentale”. Pentru spectatorii tv care nu cunosc româna sau rusa, există doar unul sau două canale difuzate prin cablu. Cei mai favorizați în acest sens sunt posesorii de antene pentru satelit, care își pot privi canalele în limba maternă.

Publicul sau cine citește ceea ce nu citim noi

După cum am spus și mai sus, ziarele și revistele în limbi occidentale sunt citite de elevi, studenții facultăților de limbi străine și de profesorii de la aceste facultăți. Din câte am reușit să aflu, majoritatea elevilor și studenților citesc publicațiile periodice în limbi străine din necesitate sau din teama de a lua un „doi” la disciplina respectivă (cum am reușit să aflu? Simplu: sunt student și am avut ore de engleză, la care eram „rugați” să citim *Welcome*). Profesorii citesc mai puțin din necesitate și mai mult din curiozitate, însă faptul că unii abonează periodice străine, se datorează deja necesității de a avea pentru ora viitoare un exemplar nou de care elevii sau studenții nu au reușit să se plictisească. În calitate de cel mai veritabil public cititor de ziare și reviste străine sunt cetățenii statelor respective, care cu voie sau fără voie au ajuns să poposească pe meleagurile noastre. Așa că atunci când vezi pe stradă un bărbat sau o femeie cu ochelari (neapărat cu ochelari!), cu părul mai mult sau mai puțin peipănat, și care citește din mers *The Times*, *Financial Times* sau *Wall Street Journal* poți fi absolut sigur că este american, englez sau de altă naționalitate, însă care știe limba engleză. Și dacă îl urmărești, mai mult ca sigur că vei vedea că să oprește lângă reprezentanța vreunei întreprinderi străine sau intră în oficiile locale ale Băncii Mondiale sau BERD.

În linii generale, se poate afirma că în Republica Moldova sunt foarte puțini cititori de periodice în limbi „occidentale”, și cred că tirajul comun de 3 000 de exemplare al revistei *Welcome* și *Le Francophile* reprezintă integral numărul de cititori în limbi străine.

Instituțiile care dispun de publicații în limbi străine sunt de regulă frecventate de același public – încă un suport pentru afirmația că ziarele și revistele în franceză și engleză sunt citite de elevi, studenți, profesori și străini care au în Moldova viză provizorie de reședință.

Publicul presei de limbă rusă este puțin diferit. Cea mai mare parte a oamenilor de afaceri și a orășenilor din R.M. (adică cei care de regulă cumpără ziare), citesc *Komsomolskaia Pravda*, *Argumenti i Fakti* sau alt ziar de limbă rusă. Motivul este simplu – în orașele din republică trăiesc foarte mulți vorbitori de limbă rusă, o

parte din care nici nu știu limba română.

Ar trebui să remarc și faptul că toate periodicele străine (inclusiv de limbă rusă), care se bucură de cea mai mare popularitate la noi sunt cele cu caracter general și cele cu caracter preponderent economic. Explicația rezidă în faptul că cititorii autohtoni citesc pentru a se delecta sau pentru a mai omorî timpul, iar cititorii veniți de pe alte meleaguri au nevoie de informații referitoare la afacerile care le-au rămas acasă. Cu atât mai mult cu cât cel mai mare număr de străini care se plimbă pe la noi sunt nu turiști, ci oameni de afaceri, care tremură pentru banii investiți în întreprinderile din R.Moldova și caută permanent alternative în alte părți.

Cam acestea ar fi faptele. Iar concluziile rămân la discreția cititorilor.

Litera legii

Olivia
PÎRȚAC

Considerații asupra unor reglementări recente vizînd libertatea de exprimare în R. Moldova

În problema libertății de exprimare compatibilitatea legislației R.Moldova cu actele internaționale este o chestiune discutabilă. Problema a fost ridicată de mai multe ori, iar recent, în vara anului 2000, a generat o hotărîre a Curții Constituționale și una a Plenului Curții Supreme de Justiție. Ambele hotărîri menționate vizează articolele Codului Civil privind apărarea onoarei și demnității, articole care întotdeauna au cauzat mari probleme jurnaliștilor și de prea multe ori pe nedrept.

Astfel la 8 iunie 2000 în *Hotărîrea cu privire la controlul constituționalității art. 7 și art. 7¹ din Codul Civil al R.Moldova în redacția Legii nr.564-XIV din 29 iulie 1999 “Pentru modificarea unor acte legislative”* (în continuare Hotărîrea Curții Constituționale), Curtea Constituțională adoptă o hotărîre prin care recunoaște constituționalitatea art. 7 și 7¹ din Codul civil al R.Moldova.

Chiar dacă există diferite păreri în privința corectitudinii Hotărîrii Curții Constituționale, aceasta este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac și a intrat în vigoare la data adoptării. Deci este hotărîrea ultimă, emisă de cea mai înaltă autoritate jurisdicțională din stat, care poate fi modificată doar de autoritatea emitentă.

O altă hotărîre apărută în aceeași perioadă, însă, a generat aprobare din partea celor care au pus la îndoială

corectitudinea primei. Este vorba de hotărîrea din 19 iunie 2000 prin care Plenul Curții Supreme de Justiție a adoptat modificări fundamentale hotărîrii sale din 27 martie 1997 “*Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității, reputației profesionale ale cetățenilor și organizațiilor*”. Modificările în cauză reprezintă rezultatul lucrărilor de armonizare a legislației naționale cu cea internațională, în special cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO).

Astfel Hotărîrea conține indicații cu privire la modul cum trebuie să interpreteze instanțele judecătorești articolele din legislația națională care vizează libertatea de exprimare. Indicațiile reprezintă, de fapt, rezumatul principalelor hotărîri ale Curții Europene a Drepturilor Omului care s-au emis pe baza art. 10 al CEDO care reglementează dreptul la libertatea de exprimare.

Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție reprezintă un eveniment remarcabil pentru că ceea ce protejează Curtea Europeană a Drepturilor Omului acum are posibilitatea să cunoască și orice judecător din RM, avînd această hotărîre în față. Este un fapt foarte important pentru că, deși ceea ce a spus Plenul nu este de fapt valabil din 19 iunie 2000, ci din data intrării în vigoare a Convenției Europene a Drepturilor Omului (27 septembrie 1997, dată de cînd legislația RM

Litera Legii

trebuie interpretată prin prisma CEDO), în realitate hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului nu erau cu adevărat accesibile judecătorilor (și altor doritori de a le cunoaște), ele fiind într-un număr foarte mare, foarte voluminoase și fără o traducere general accesibilă în română. Apariția Hotărârii Plenului CSJ reproducând într-o formă concentrată principalele interpretări ale CEDO vizînd libertatea de exprimare ar trebui să faciliteze considerabil lucrul judecătorilor în vederea aplicării corecte a legislației în domeniu. Totuși o apreciere obiectivă a eficacității acestor noi indicații o vom putea face doar urmărind evoluția practicii judecătorești în domeniu.

Să reamintim că hotărârile Plenului CSJ nu sunt izvor de drept în R.Moldova, avînd doar caracter de recomandare pentru judecători. Dar în general practica a demonstrat că în instanțele judecătorești se ține cont de aceste hotărâri. Să menționăm că, în problema libertății de exprimare, prin faptul ratificării CEDO, instanța superioară pentru R.Moldova în privința drepturilor prevăzute de CEDO a devenit Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Sancțiunea acesteia din urmă se materializează prin faptul că, în caz de violare a drepturilor prevăzute în CEDO, statul este impus de a plăti sumele de bani pe care le cere reclamantul în calitate de "satisfacție echitabilă", de obicei sume foarte mari, care urmează a fi plătite din buget. Orice Hotărâre a Curții Europene care condamnă statul pentru violarea vreunui drept prevăzut de CEDO mai are și consecințe morale și anume: cea a îndreptăririi reclamantului și cea a diminuării autorității organelor judecătorești ale statului.

În contextul de mai sus se impune menționarea încă a unei probleme de principiu pe care o ridică faptul ratificării CEDO: recunoașterea precedentului judiciar ca izvor de drept în R.Moldova. Tot la 19 iunie 2000, Plenul CSJ adoptă și Hotărârea "*Privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale*" prin care: "Se atenționează instanțele judecătorești asupra faptului că pentru aplicarea corectă a Convenției este necesară studierea prealabilă a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, care unica este în drept, prin intermediul deciziilor sale, să dea interpretări oficiale și, deci, obligatorii ale CEDO. Instanțele judecătorești sunt obligate să se călăuzească de aceste interpretări în aplicarea CEDO." Totuși această dispoziție este foarte diplomatică, neclarificînd de fapt dacă judecătorul ar putea invoca un caz al Curții Europene a Drepturilor Omului ca izvor de drept al deciziei sale.

Revenind, cu cîteva comentarii, la prevederile Hotărârii Plenului CSJ vizînd apărarea onoarei și demnității, țin să subliniez că articolele 7 și 7¹ din Codul civil al R.Moldova sunt aplicabile doar informațiilor care lezează onoarea și demnitatea și nu corespund realității. Aceasta înseamnă că informațiile care lezează onoarea și demnitatea și corespund realității și cele care nu corespund realității, dar nu lezează

onoarea și demnitatea nu cad sub incidența acestor articole, adică persoanele care răspîndesc informația nu pot fi obligate să le dezmință și să recupereze prejudiciul moral în conformitate cu aceste articole. Împotriva difuzorilor de informații care lezează onoarea și demnitatea, dar corespund realității, nu beneficiem de protecție, iar în privința celor difuzînd informații care, deși nu lezează onoarea și demnitatea, totuși nu corespund realității, am putea recurge la art. 40 al Legii audiovizualului. Astfel acesta dispune: "(2) Persoana care se considera lezată într-un drept sau într-un interes legitim, moral sau material, printr-o comunicație audiovizuală are dreptul să ceară, conform legislației, despăgubirile respective, rectificarea corespunzătoare sau să se folosească de dreptul la replică. (3) Rectificarea și replica vor fi difuzate în aceleași condiții în care dreptul sau interesul i-au fost lezate, și nu vor fi comentate." Din păcate Legea presei nu are o prevedere similară. În schimb, în cazul în care se demonstrează că o informație a fost răspîndită ilicit, se recurge la capitolul 42 al Codului Civil "Obligațiile izvorîte din cauzarea de daune".

În afară de repetarea unor articole din CEDO și Constituție în privința cărora nu există dubii, Hotărârea Plenului CSJ preia din Constituție ceea ce nu există în CEDO: "sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional". Observăm că cel puțin unele din calificativele de mai sus (contestarea statului și a poporului, alte manifestări ce atentează la regimul constituțional) nu coincid cu restricțiile pe care le admite CEDO: "securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești". Pe de altă parte, la 14 octombrie 1999 Curtea Constituțională a emis Hotărârea privind interpretarea art. 4 din Constituție surprinzînd pe mulți prin următoarea stipulație: "Dispoziția constituțională despre prioritatea reglementărilor internaționale privind drepturile omului are incidență asupra legilor și asupra altor acte normative interne. Această dispoziție vizează toate legile, indiferent de data adoptării lor. De altfel, tratatele internaționale au prioritate numai asupra legilor interne, dar nu și asupra normelor constituționale." Legea privind tratatele internaționale ale R.Moldova din 14 septembrie 1999 prevede în articolul 22 că: "(1) Curtea Constituțională, sesizată în conformitate cu legislația, exercită controlul constituționalității tratatelor internaționale la care R.Moldova este parte sau al unor dispoziții ale acestora. (2) Tratatele internaționale la care R.Moldova este parte, recunoscute de Curtea Constituțională ca incompatibile cu Constituția R.Moldova, nu sunt puse în

vigoare și nu sunt aplicate.” Toate bune pînă în momentul cînd un cetățean al R.Moldova va contesta regimul constituțional, dat în judecată, va pierde toate procesele în R.Moldova, iar apelînd la Curtea de la Strasbourg se va constata că această restricție a libertății de exprimare nu este necesară într-o societate democratică, iar R.Moldova va fi nevoită să plătească din buget sume considerabile în calitate de “satisfacție echitabilă”. Pe de altă parte, în acest caz ar fi trebuit să acționeze art. 8, alin. (2) din Constituție: “Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținînd dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.” Aceasta însă nu s-a întîmplat în fapt, rămînînd o incompatibilitate relativ periculoasă, pe care Hotărîrea Plenului CSJ nu a putut să o înlătore, competent fiind în acest sens doar organul legislativ.

Hotărîrea Plenului CSJ conține lămuriri referitoare la testul pe care trebuie să-l suporte orice restricție pentru a fi considerată legală: 1) restricția trebuie să fie prevăzută expres și clar într-o lege; 2) trebuie să fie “necesară într-o societate democratică”, această exigență respectîndu-se atunci cînd există proporționalitate între măsurile aplicate și scopul urmărit, sau altfel spus, interesul public protejat; 3) restricția trebuie să urmărească unul sau mai multe scopuri prevăzute în alin. 2, art. 10: condiția care se cere a fi respectată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Hotărîrea însă prevede ca scopuri protejate și pe cele din alin. 2 art. 32 Constituție, exigență impusă corect de Plenul CSJ din moment ce superioară este Constituția, dar care consider că, prin conținutul articolului din Constituție, contravine CEDO.

Un moment pozitiv al Hotărîrii Plenului CSJ este faptul că se subliniază în mod clar dreptul persoanelor particulare de a critica liderii politici, oficialitățile, guvernele și instituțiile statale. Pedapsa poate surveni doar cînd criticile sunt false din punct de vedere factologic sau excesiv de jignitoare. În acest context se confirmă că presa are un rol preeminent în informarea opiniei publice asupra chestiunilor de interes public, deci ea trebuie să aibă o anume libertate de decizie atunci cînd comentează unele chestiuni de interes politic sau public.

O altă interpretare a art. 10 al CEDO, stipulată în repetate rînduri în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului: “Limitele criticii acceptabile în adresa personalităților politice sau a organismelor guvernamentale sunt mai largi decît pentru persoanele particulare și în general sunt mai largi atunci cînd nu sunt criticate persoane anume”, de asemenea a fost reluată de Hotărîrea Plenului CSJ. Expresia “nu sunt criticate persoane anume” se referă la criticile împotriva Guvernului, poliției, primăriei ș.a.m.d., fără a fi indicate persoane anume vinovate în special sau inclusiv de neregulile respective. Totuși ideea imediat următoare este: “fiți foarte atenți cu judecătorii”. Momentul este justificat prin faptul că aceștia ar avea un rol mai special în societate și de aceea au nevoie de încrederea publicului, iar pe de altă parte au o capacitate redusă de apărare din cauza “obligăției de

discreție”.

O altă prevedere a Hotărîrii Plenului CSJ: “Nimeni nu poate fi pedepsit pentru criticarea sau insultarea națiunii, a statului sau a simbolurilor acestuia, decît dacă aceste critici sau insulte sunt menite sau capabile să incite la violențe iminente” este o prevedere în spiritul Convenției și totuși contradictorie cu prevederi din cadrul aceleiași Hotărîri, căci aceasta impune în prevederi anterioare respectarea Constituției, care interzice contestarea și defăimarea statului, a poporului, alte acțiuni atentînd la regimul constituțional.

Distincția între fapte și judecăți de valoare este una dintre cele mai importante prevederi ale Hotărîrii Plenului CSJ. Aș vrea să amintesc că anume această interpretare a CEDO, pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit-o prima dată în celebrul caz *Lingens contra Austriei*, a fost unul dintre motivele de a presupune că articolele 7 și 7¹ din Codul civil ar fi neconstituționale. Și dacă în însăși sesizarea Curții Constituționale, cînd se pune la îndoială constituționalitatea, nu se indică în mod expres această motivație, atunci societatea civilă prin intermediul Comitetului Helsinki pentru Drepturile Omului a trimis un memoriu Curții Constituționale în care indica anume acest argument, susținut prin multiple cazuri din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, ca principală neconcordanță a Codului Civil cu tratatele internaționale în privința drepturilor omului, care se impun a fi respectate prin însăși Constituție.

Astfel în privința distincției menționate Curtea spune: “Existența faptelor poate fi demonstrată, în timp ce adevărul unor judecăți de valoare nu este susceptibil de a fi dovedit. Cerința de a dovedi adevărul judecăților de valoare este imposibil de a fi îndeplinită și constituie o încălcare a libertății de exprimare.” Persoana nu poartă răspundere pentru părerea, avizul expus în privința unor evenimente, circumstanțe etc, a căror veridicitate este imposibil a o demonstra.

De exemplu, să luăm această frază: “Consider candidatul la funcția de primar absolut nepotrivit pentru că, conducînd întreprinderea pînă acum, nu a realizat nimic important, iar la întîlnirea de ieri, și-a permis să insulte violent un contracandidat, ceea ce denotă lipsă de cultură, etică profesională și intoleranță la orice critică”. În cazul în care jurnalistul este dat în judecată pentru lezarea onoarei și demnității, el va trebui să dovedească doar adevărul faptelor pe care le-a invocat, adică adevărul faptului că a existat “întîlnirea de ieri” la care într-adevăr au existat cuvinte care pot fi apreciate ca “insultă” în adresa unui contracandidat, că el a condus într-adevăr o întreprindere, însă jurnalistul nu va putea fi pedepsit pentru faptul că nu a putut dovedi că persoana în cauză este “absolut nepotrivită” pentru postul de primar. Mai mult, nici nu trebuie să i se ceară să dovedească acest lucru, aceasta reprezentînd o analiză subiectivă pornind de la niște fapte care pot fi apreciate diferit. Totuși unul dintre momentele la care atrage atenția Curtea de la Strasbourg, dar care este ignorat în Hotărîrea Plenului CSJ este importanța “bunei credințe” a jurnalistului cînd face anumite afirmații,

acțiunile făcute cu “rea credință” fiind sancționate.

Să mai menționăm că răspîndirea informațiilor ce țin de viața privată și familială intră sub incidența art. 7 și 7¹ din Codul civil, dacă lezează onoarea și demnitatea și nu corespund realității. Însă fie că informațiile ce țin de viața privată și familială sunt protejate de art. 7 și 7¹ din Codul civil, fie de alte articole (art.28 Constituție, art.8 CEDO, etc.), există cazuri cînd se admite încălcarea acestui drept, de exemplu, prevenirea faptelor penale, apărarea ordinii publice.

Ca și în cazurile cînd e vorba de critica la adresa lor, persoanele “publice” trebuie să accepte ingerințe în viața lor privată în mai mare măsură decît persoanele obișnuite și gradul accesibil de cercetare mai atentă urmează să fie cu atît mai mare cu cît figura publică în cauză și informația ce se dezvăluie sînt mai importante. Lipsa consimțămîntului persoanei de a publica informații privind viața privată nu conduce automat la constatarea unui comportament ilegal.

Să mai menționăm că în cazurile de lezare a onoarei și demnității, publicarea operativă a scuzelor sau a dezmințirilor pînă la pronunțarea hotărîrii instanței de judecată este un temei pentru reducere sau exonerare de plată a compensației.

Revenind la discuțiile pe care le-a generat examinarea constituționalității art. 7 și 7¹ din Codul civil, consider că problema care ar trebui să se pună acum, nu mai poate fi cea

a constituționalității, ci ar trebui să fie cea a interpretării acestor articole. În acest sens Hotărîrea Plenului CSJ, chiar și dacă readuce în prim-plan unele deficiențe ale legislației, este foarte binevenită. Problema procesuală care apare în privința art. 7 Cod Civil (“Apărarea onoarei și demnității”) care prevede în alin 1: “Orice persoană fizică sau juridică este în drept să ceară prin judecată dezmințirea informațiilor care lezează onoarea și demnitatea ei, dacă cel care a răspîndit asemenea informații nu dovedește că ele corespund realității”, este problema interpretării noțiunii de “informație”, astfel încît să se respecte exigențele înaintate de CEDO ce vizează inadmisibilitatea impunerii de a dovedi adevărul judecăților de valoare. Hotărîrea Plenului CSJ definește noțiunea de “informație” ca “orice relatare cu privire la un fapt, o opinie sau o idee sub formă scrisă, de sunet și/sau imagine”. Din această definiție am putea concluziona că judecata de valoare este o “informație”. Atunci însă, prevederile Hotărîrii Plenului, deși foarte progresiste, nu concordă cu însăși formularea art. 7 Cod Civil pe care îl interpretează. De aceea consider că este necesară o interpretare legală a noțiunii de “informație” sau, preferabil, o modificare a articolului care să concorde cu exigențele Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Invitatul nostru

Joel C. Martin: “Într-o țară ca R.Moldova presa liberă este mai importantă ca piața liberă”

Joel C. Martin este unul dintre reprezentanții Asociației Avocaților Americani din cadrul Programului de inițiativă juridică în Europa centrală și de sud-est – un proiect dedicat reformei legislative în R.Moldova. El se află aici de aproape un an.

Mass-Media: *În introducerea pe care ați scris-o la colecția de documente privind accesul la informație în RM, publicată vara trecută, ați menționat două evenimente care, în opinia dumneavoastră, consolidează democrația în societatea noastră. E vorba despre adoptarea legii privind accesul la informație și decizia Curții Supreme de Justiție privind defăimarea în mass-media. De ce credeți că aceste evenimente sunt atît de importante pentru noi?*

Joel C. MARTIN: Să le privim separat. Legea privind accesul la informație este o lege asupra căreia s-a lucrat mult timp. La elaborarea acestei legi au participat Centrul de Jurnalism, IFES, alte organizații mass-media, cetățeni, parlamentari etc. Ea creează prezumția că informația deținută de agențiile publice este proprietate publică, ea îți dă dreptul să vezi această informație și stabilește penalități pentru persoanele oficiale care refuză să o pună la dispoziție. Informația este putere, în democrație puterea aparține poporului, și această lege face posibil ca poporul să aibă acces la putere, avînd acces la informație.

Deci, e o lege importantă nu numai pentru orice cetățean, ci poate în mod special pentru jurnaliști... Ea nu îți dă jurnalistului drepturi mai mari decît oricărui alt cetățean, de a obține informația cu caracter public, de a o obține repede și de a putea protesta dacă i se respinge solicitarea. Există cîteva excepții: secretele comerciale, secretele privind securitatea națională, dar, ia aminte, legea spune că cel care refuză să prezinte informație sub pretextul că ar ține de securitatea națională trebuie să demonstreze faptul acesta. Multe țări nu permit accesul la informație spunînd că aceasta ar prezenta un pericol pentru țară, pe cînd, de fapt, informația respectivă ar putea fi jenantă pentru țară.” Jenant” nu e nici pe aproape identic cu “periculos”, și această lege o stipulează cu claritate. Deci, legea în sine e un pas important, și ar fi importantă chiar dacă ar conține numai lucrul acesta.

Am publicat această broșură și din cauza unui alt eveniment din vara trecută – decizia Curții Supreme de Justiție – care este nu mai puțin important sau poate chiar mai important decît primul. Curtea a revăzut un caz mai vechi și l-a revăzut

în contextul Convenției europene privind drepturile omului, în special art.10 al acestei Convenții cu referire la libertatea presei.

Aș putea spune că orice țară întâmpină dificultăți în a găsi raportul potrivit dintre libertatea presei și dreptul persoanei la viață privată. Constituția R.Moldova garantează libertatea presei, dar și dreptul fiecărui individ de a-și apăra onoarea și demnitatea. Echilibrul între aceste două drepturi este problematic. Curtea Constituțională a avut posibilitatea, la începutul acestui an, să ia o decizie care să indice raportul corect între aceste două drepturi, dar nu a făcut-o, de aceea a fost deosebit de important că Curtea Supremă de Justiție și-a asumat acest scop și l-a realizat.

Iată ce spune ea: Constituția protejează libertatea, libertatea presei, Constituția protejează onoarea și demnitatea, dar, spune Curtea Supremă, persoanele publice, cei care au ales să-și trăiască viața ca persoane oficiale au ales, în același timp, să cedeze o anumită parte din libertatea lor de persoane private, să permită presei să comenteze despre viața lor privată cu o mai mare libertate, decât dacă acești cetățeni ar fi rămas persoane private. În practică, asta înseamnă că persoana oficială care crede că a fost calomniată sau defăimată în mass-media de către o persoană privată, o poate chema în judecată, ca să-i ceară dezmințire sau despăgubiri, dar, mai întâi de toate, pățimitul trebuie să demonstreze că declarația ofensatoare este falsă, defăimătoare, că pune la îndoială reputația lui și că i-a cauzat prejudicii.

Se poate face o declarație falsă care să nu dăuneze reputației: eu pot să spun de exemplu că cutare sau cutare sforăie în somn. Informația ar putea fi falsă, dar nu deosebit de dăunătoare pentru reputație. Aceste criterii pe care trebuie să le întrunească persoana oficială pentru a-l trage la răspundere pe jurnalist este un alt aspect important al sus-numitei decizii, care e legat, la rîndul său, de standardele pe care trebuie să le respecte jurnalistul atunci cînd își face lucrul de investigație.

Acest standard este foarte asemănător celui din SUA, care s-a dezvoltat timp de 160 de ani și care se mai dezvoltă încă din anumite puncte de vedere... E un standard care spune că dacă declarația este falsă, și chiar dacă e falsă și defăimătoare și aduce daune, jurnalistul nu e în mod obligatoriu pedepsit, el este pedepsit doar dacă a acționat cu neglijență sau cu rea intenție. Dacă, de exemplu, un jurnalist află din surse pe care el le consideră demne de încredere că cutare sau cutare este un hoț, publică acest lucru, este chemat în judecată și se stabilește că informația este falsă, că persoana oficială nu e hoț, și se mai stabilește că declarația în cauză i-a dăunat acestui, să zicem, politician, jurnalistul nu e neapărat pedepsit dacă se mai stabilește că spunînd că persoana oficială este un hoț, jurnalistul nu a acționat cu neglijență sau cu rea intenție.

Dar dacă el s-a bazat pe sursele pe care se bazează de obicei, în cazul acesta nu va fi pedepsit. Iată de ce aceste evenimente diferite sunt foarte-foarte importante, cred eu, sub aspectul unei protecții mai bune a jurnalistului. Într-o oarecare privință, problema, așa cum o înțeleg eu aflîndu-mă aici, nu e atît în numărul mare al proceselor judiciare - care este într-adevăr mare -, ci în însăși posibilitatea lor; deoarece, indiferent de rezultatul procesului judiciar, pericolul de a fi judecat e ceva ce provoacă teamă în mediul jurnaliștilor și editorilor. În îndepărtarea acestei surse de teamă, cred eu, rezidă importanța

foarte mare a acestui act legislativ.

MM: *Să ne întoarcem puțin la legea privind accesul la informație. În ce aspecte, credeți, e necesară îmbunătățirea ei?*

J.M.: În general, în lume există multe legi privind accesul la informație. Prima dintre ele a fost adoptată, după cîte știu, în Suedia, prin secolul al XVIII-lea. Nici una din aceste legi nu este perfectă, fiecare conține propriile defecte. Cred că legea în cauză ar putea fi eventual îmbunătățită stipulîndu-se un control mai "strîns" în ceea ce privește unele excepții, dar, în general, observațiile mele sunt foarte-foarte mici. Cred că faptul că a fost adoptată este extrem de important și într-adevăr e o lege destul de bună.

MM: *Recent, deputatul Vasile Spinei a lansat ideea suspendării Legii Presei. El spune că această lege, adoptată în 1994, este imperfectă și inutilă în condițiile de azi, deoarece nu garantează în deplină măsură libertatea presei. Sunteți de acord cu el?*

Aș spune că nu cunosc suficient de amănunțit Legea presei, ca să pot răspunde cu siguranță dacă sunt de acord sau nu. Totuși, voi spune că, în opinia mea, cu cît mai puține legi se aplică presei, cu atît mai bine; cu cît sunt mai puține legile care limitează sau impun restricții, sau condiții de înregistrare sau asigură pe alte căi controlul guvernului asupra presei, cu atît e mai evoluată această societate; e un preț de plătit în acest caz, care constă în aceea că jurnaliștii și zierele sunt uneori iresponsabili, neglijenți și chiar rău intenționați. Dar acest preț este considerat în majoritatea societăților ca fiind unul meritat.

MM: *În ce măsură, credeți dumneavoastră, libertatea presei în RM depinde de legislație și în ce măsură de implementarea sau mai bine zis de respectarea legilor bune, care sunt adoptate. Cu alte cuvinte, care problemă e mai importantă: lipsa de legi bune sau nerespectarea celor adoptate deja.*

J.M.: Nu sunt sigur dacă e una sau alta. Problema, îmi pare mie, și mă bazez pe observațiile mele de aproape un an, ceea ce desigur nu-mi dă siguranța unei cunoașteri complete a situației, e că în esența ei o parte din presă este controlată de partidele politice și folosită în scopuri politice. Cînd lucrul acesta se întîmplă, publicul își dezvoltă o atitudine de suspiciune, de neîncredere față de presă.

Cred că lucrul acesta aduce daune nu mai puține decît imperecțiunea vreunei legi. Pe lîngă aceasta, presa din R.Moldova nu este suficient de finanțată, zierele nu au posibilitatea să finanțeze investigații jurnalistice serioase.

Deci, presa trebuie să se elibereze mai întîi de influența politică. În al doilea rînd, să se elibereze de frică, și lucrul acesta e mai dificil, jurnalistul nu e mașină, se teme de viața lui, de reputația lui, are nevoie de bani, trebuie să aibă grijă de familie, îl preocupă viitorul. Cred totuși că într-o societate liberă, presa trebuie să aibă poate chiar mai multă libertate decît societatea în întregime. De fapt, ceea ce vrea să spună decizia Curții Supreme de Justiție e că jurnaliștii sunt mult mai liberi decît ceilalți membri ai societății în a greși: dacă ei greșesc din neglijență, din rea intenție, ei vor fi pedepsiți, dar nu vor fi pedepsiți dacă pur și simplu au greșit cu bune intenții, și acesta e un important segment de libertate extins de Curtea Supremă.

MM: *V-ați referit la dependența politică. Dar în ce*

măsură, credeți, calitatea, obiectivitatea presei noastre ține de etică și nu de bani?

J.M.: O mică precizare mai întâi: citesc cu regularitate doar un singur ziar local și cunoștințele mele de limbă română nu îmi permit să spun că înțeleg totul. Încrederea publicului se obține numai atunci când libertatea presei e însoțită de ceea ce se numește etica jurnalistică. Nu faci un serviciu publicului, ca ziarist, dacă te afiliezi unui partid politic; dacă o faci într-o publicație de opinii, într-o revistă de comentarii sau de viziuni ideologice - e altceva, deoarece publicul înțelege care este orientarea acestei publicații, dar un ziar folosit ca armă politică e un lucru periculos și, din punctul meu de vedere, ne-etic.

MM: *Sunteți cunoscut probabil cu cazul C.A.I.R.O. – un grup de tineri care au studiat în România și în unele țări din Occident. Ei au chemat în judecată CCA și un număr de stații radio și tv pentru faptul că încalcă Legea audiovizualului care prescrie ca 65 la sută din emisiuni să fie difuzate în limba română. Curtea de Apel le-a dat câștig de cauză, dar, după aceasta, parlamentul a modificat legea. Întrebarea e: credeți că tinerii nu au dreptate – unii i-au etichetat drept extremiști și chiar naziști – sau e vinovat parlamentul adoptând o asemenea lege, apoi modificând-o? Sau poate nu e vina nimănui sau poate e vina tuturor în acest caz?*

J.M.: E un caz complicat și l-am discutat destul de mult; unuia dintre acești oameni i-am spus că nu sunt de acord cu punctul lui de vedere, dar dacă aș fi moldovan s-ar putea întâmpla să gîndesc la fel. Vin din afară și de aceea privesc lucrurile într-un mod pe care s-ar fi putut să nu-l accept dacă aș fi trăit aici. E un caz juridic, care e legat de problema libertății presei și a pieței libere. Cineva m-a întrebat dacă activitatea mass-media este reglementată în SUA. Răspunsul meu e că este reglementată pe două căi: de către guvern, într-o măsură foarte mică, și nu există reglementări speciale pentru presă, care să nu se refere și la orice alte activități economice. Dar avem un sistem de reglementări care țin pur și simplu de piața liberă. Astfel, de exemplu, dacă există doritori să asculte radio în limba chineză, ea va avea publicitate și va supraviețui.

Sunt multe stații care emit în alte limbi decît engleza, unele din ele 24 de ore, altele mai puțin. Aplicată la situația din RM, concluzia poate fi că lumea dorește să asculte postul de radio chiar dacă ponderea programelor în limba română e mai mică de 65 la sută. Acesta este argumentul pe care îl aduc de pe poziția economiei de piață, din punctul de vedere al istoriei țării mele și din felul cum înțeleg eu mecanismul pieței.

Cînd însă ascult argumentul moldovenilor care au alt punct de vedere, le spun că dacă aș fi moldovean, s-ar putea să fiu de acord cu ei, deoarece în această țară limba este o problemă politică în foarte mare măsură. În Statele Unite e altfel, deși în unele zone limba devine tot mai mult o problemă politică...

MM: *În California, de exemplu?*

J.M.: În California s-a ținut un referendum pe acest subiect; folosirea spaniolei a devenit o problemă în sud-vest...

Cazul CAIRO ridică și probleme de ordin legal. A fost Curtea de Apel în drept să adopte o asemenea decizie? Mi se pare că a fost. A fost decizia aceasta în conflict cu Constituția? Nu știu, poate că acesta e un argument pe care trebuie să-l ascultăm, pe care l-a prezentat, cred eu, CAIRO.

Procedează parlamentul corect, modificînd legea înainte de încheierea procesului? Parlamentele modifică mereu legile. Mai sunt și alte întrebări care apar la modificarea legii în perioada unui proces judiciar. Lucrul acesta e mai important, cred eu, în codul penal, decît civil. De exemplu, dacă eu traversez strada la roșu, ceea ce, probabil, e o încălcare minoră, aproape insignifiantă a Codului penal; și, să zicem, în timpul procesului parlamentul modifică legea și spune că oricine traversează strada la roșu este trimis la închisoare pentru 2 ani, - în cazul acesta sunt în drept să apelez, deoarece dacă aș fi știut despre pedeapsa de doi ani, nu aș fi procedat în felul cum am procedat. Prin urmare, există argumente serioase împotriva schimbării legii și aplicării ei la un fapt care a avut loc în trecut.

Ca să revenim puțin, din punctul meu de vedere, presa liberă e o valoare superioară pieței libere. Nu cred în piața liberă în măsura în care cred în presa liberă, și cred că pentru o țară ca R.Moldova presa liberă este mai importantă decît piața liberă.

MM: *Dar poate că sunt interdependente, presa liberă și piața liberă ?*

J.M.: Poate că da, cred că cu timpul lucrurile acestea se vor vedea mai bine, dar dacă ar fi să aleg aici între presa liberă și piața liberă, aș alege cu siguranță presa liberă, deoarece e mult mai probabil că ea ne va duce la piața liberă. Optînd pentru piața liberă nu vom ajunge în mod obligatoriu la presa liberă.

MM: *Mulțumesc, dle Martin.*

Colocviu

**Mihail
GUZUN**

Frica de patriotism

■ Întrucît termenul “naționalism” este controversat din multe puncte de vedere, s-a observat în repetate rânduri o oarecare ambiguitate și în interpretarea acestuia în paginile presei. În limba română, bunăoară, după cum notează și Camil Mureșanu, termenul “naționalism” are nuanță semantică, care se rezumă la manifestări exagerate

ale sentimentului național, pe cînd în limbile engleză și franceză, el nuanțează simptomul normal al acestuia, care nu este separat de cel excesiv¹. De aici provin și multiple neînțelegeri și iritări la lectura unor articole din presa occidentală “vis-a-vis de manifestările naționaliștilor moldoveni”, ele fiind interpretate și utilizate de presa nostalgică după fostul

regim autoritar, de orientare antinațională, ostilă forțelor care considerau lupta lor pentru independență ca pe o manifestare legitimă a sentimentului național, o expresie justificată a căutării identității naționale.

Trebuie, totuși, să constatăm, că aspirația poporului băștinaș al acestei zone geografice dintre Prut și Nistru de a-și descoperi (sau poate că mai corect ar fi să spunem – de a-și redescoperi) identitatea națională constituie una din cele mai dificile, dar și una din cele mai controversate probleme cu care s-a confruntat societatea moldovenească în perioada care a urmat după apariția pe harta Europei a unei noi formațiuni statale – Republica Moldova.

Cine suntem? De unde venim? Ce ne așteaptă mâine? Care este locul nostru în comunitatea europeană și mondială? Sunt doar câteva din întrebările la care trebuia să găsim răspunsul, cu atât mai mult că istoria ne-a oferit în această privință o șansă mai mult decât favorabilă.

Au mai apărut însă, în mod firesc, “după noaptea totalitarismului roșu” și alte întrebări, generate în mare măsură și de o situație specifică pentru Republica Moldova: **Ce limbă vorbim? Ce entitate etnică reprezentăm? Care este ideea ce ar trebui să ne unească și să ne mobilizeze în realizarea aspirațiilor noastre?**

Mediile de informare în masă n-au putut să rămână în afara proceselor de renaștere națională. Mai mult ca atât, perpetuarea, afirmarea identității naționale, conștientizarea apartenenței la o națiune sau alta, poate fi accelerată în condițiile existenței unui circuit informațional dezvoltat, mass-media constituind un instrument ideal de redescoperire și promovare a ideilor și valorilor naționale. Pe de altă parte, într-o desfășurare firească a lucrurilor, organele de comunicare în masă își asumă într-o anumită măsură funcția de coordonatori ai eforturilor întreprinse în această direcție de alte instituții și organisme publice, ceea ce ar deschide perspectiva unei maxime angajări în acest proces a tuturor mijloacelor, tuturor resurselor și forțelor interesate. S-ar putea obține astfel o solidarizare a eforturilor participanților la această muncă, o sistematizare a tuturor acțiunilor întreprinse.

După cum ne-a demonstrat-o și practica, presa recurge la diferite forme de reflectare a “problemei naționale”, modalitățile alese, perspectiva de abordare a subiectelor fiind condiționată, de fapt, de opțiunea politică a publicațiilor respective.

■ Ne vom opri în continuare la câteva momente mai relevante din activitatea mass-media. În această ordine de idei, aș menționa, în primul rând, anchetele-sondaj, numite în mod obișnuit și anchete de opinie, organizate și desfășurate de mijloacele de informare în masă, care permit punerea în evidență a unor idei fundamentale sau evenimente de o largă rezonanță socială, politică, economică, culturală etc. Evident,

că aici problema nu constă în a se face o reală anchetă-sondaj, rezultatele obținute “n-au greutatea” unor sondaje desfășurate cu respectarea tuturor cerințelor de rigoare. Scopul este de a sesiza opinia publică asupra unei chestiuni de maximă actualitate, de a detecta părerile care există în societate pe marginea acesteia, ele însemnând un stimul, dar și un semnal serios pentru elucidarea în continuare a problemei.

Unul din primele sondaje, organizate în problematica relațiilor naționale după declanșarea politicii de “glasnosti”, a fost efectuat de redacția ziarului *Tinerimea Moldovei*. În unul din numerele sale (din 13 august 1989) publicația tineretului din Moldova, inserează în coloanele sale o anchetă cu titlul “Ce înseamnă a fi patriot-internaționalist?”, care însumează unsprezece întrebări propuse cititorilor, inclusiv cum înțelegeți noțiunile de naționalism, mândrie națională, șovinism, extremism, conservatism, patriotism, internaționalism?; care considerați că este Patria Dvs. - localitatea unde v-ați născut și ați crescut, R.Moldova, U.R.S.S. (subliniați) – sau considerați că omul poate avea mai multe patrii?”.

În ianuarie 1990 *Tinerimea Moldovei* publică două materiale de sinteză, în care se face o sistematizare a răspunsurilor primite. La prima întrebare – “Cum înțelegeți noțiunea de patriotism?” - au dat răspunsuri, ce ar putea fi considerate “mai aproape de cel corect” doar 25 la sută din cei care au expediat răspunsurile la întrebările anchetei. Peste 46 procente din numărul total în genere n-au dat răspuns la această întrebare, iar circa 9 procente “au dat răspunsuri absolut incorecte”.

La întrebarea “Cum înțelegeți noțiunea de patriotism?” n-au putut răspunde circa 24 procente din respondenți, iar 10 la sută “au răspuns în doi peri”. 65 la sută n-au putut defini noțiunea de “extremism”.

Departate de a face o concluzie exhaustivă pe marginea acestor răspunsuri, dar cert este, că datele obținute în urma sondajului efectuat de *Tinerimea Moldovei* (astăzi: *Tineretul Moldovei*) au detectat un fenomen alarmant la acea perioadă în rândurile unei părți a societății și anume—lipsa unei culturi politice cât de cât satisfăcătoare. Evident, că pe o astfel de platformă a fost cu mult mai greu să edifice temelia unor relații naționale durabile.

■ O interesantă dezbatere desfășoară în perioada iulie 1995 - februarie 1996 revista *Contrafort*, subiectul abordat fiind următorul: “Patriotismul și naționalismul la români”. În discuția cu această temă au fost antrenate personalități ale vieții literare, culturale și politice din România și Basarabia, cărora li s-a propus să opineze pe marginea următoarelor chestiuni:

1. Cum ați caracteriza sentimentul național al românilor în epoca totalitară? Ce forme a luat el și ce

Colocviu

efecte a avut în mobilizarea rezistenței anticomuniste la noi, în comparație cu alte țări din estul Europei?

2. Care este relația dintre patriotism și naționalism astăzi în România și Basarabia?

În continuare vom reproduce doar câteva din gândurile expuse pe marginea anchetei, fără a le comenta însă, pentru că ele, de fapt, exprimă un fenomen, în spațiul căruia “lupta de idei” mai continuă încă:

“...Patriotismul este starea de fapt și de fond pe care se ridică și există naționalismul.

Eu sînt naționalistă, adică îmi expun patriotismul, mi-l fac cunoscut, mi-l asum, mi-l justific. Naționalismul autentic nu este agresiv, primitiv, intolerant. Naționalismul este sfînt. Este arma sentimentului de apartenență la un popor pe care ți l-ai asumat” (Angela Marinescu).

“Relația dintre patriotism și naționalism este interesantă. Conceptele nu numai că nu sînt sinonime, dar – cîteodată – nici măcar proporționale. Excesul de naționalism devine imediat anti-patriotic. Cînd sentimentul național este pus în centrul ideologiei (cînd este, deci, politizat), sîntem la un pas de **etnocentrism** și la doi pași de **etnocrație**. Alte naționalități (inclusiv conlocuitoare) devin automat “străine” și “dușmane”. Pînă la **xenofobie** nu este nici un pas (Andrei Oișteanu).

“În Basarabia... chestiunea se pune altfel decît în România cînd ne raportăm la patriotism sau la sentimentul național. Ce e patriotic, ce e național pentru românii din Basarabia? Să-și declare fidelitatea față de un stat artificial, de o problematică independentă, creat în urma deciziilor luate cîndva în capitala unui imperiu despre care se afirmă că nu mai există, sau să militeze – azi fără speranță, dar mîine cine știe?—pentru reîntregire, pentru unirea cu România?” (Gabriel Dimisianu).

“Astăzi, naționalismul nu mai este o problemă a unui sau altui popor, ci e o *mapamondoproblemă*, permisă fie-mi expresia. În dependență de unghiul, gradul și gravitatea abordării acestei probleme, se fac intervenții pînă și în *Cartea cărților*” (Leo Butnaru).

“...Patriotism înseamnă dragoste față de patrie și naționalism înseamnă dragoste față de națiune, față de neam. Și deoarece un neam își realizează rostul său în interiorul unei țări, atașamentul unui român față de români și față de țara neamului său, România, este concomitent și naționalism și patriotism” (Iurie Roșca).

“Eu sînt împotriva sentimentului naționalist. Eu sînt patriot român. Consider că sînt român ca și românii din Chișinău, ca și românii din Bucovina, ca și românii din America – pentru mine nu este nici o deosebire, la fel cum nu am complexe de nici un fel – de inferioritate sau de superioritate – față de alți patrioți: cehi sau unguri, ruși sau ucraineni, americani sau spanioli. Stă scris în nașterea fiecărui individ să-și iubească părinții, copilăria, locul unde a văzut

lumina zilei, chiar dacă își mărturisește mai mult sau mai puțin această legătură” (Stelian Tănase).

“În ce ar consta patriotismul nostru la ora actuală? Al celor aflați încă sub dominație străină. Care ar putea fi contribuția la cauza comună? Propun câteva repere: recuperarea, om cu om, a celor înstrăinați de idealurile naționale, a celor rătăciți în smîrcul indolenței și apatiei, readucerea spiritelor în luminișul firescului și înțelegerii, asanarea morală, depășirea crizei de identitate. Adică niște acțiuni și patriotice, și naționaliste” (Vasile Levițchi).

“Datorită faptului că a constituit un element esențial în definiția identității naționale, care, la noi, a fost întotdeauna considerată esențialist, *sentimentul național nu a fost aproape niciodată interpretat la români ca patriotism politic, adică sub forma afirmării unei culturi a libertății politice, ci doar sub chipul naționalismului*” (H.-R. Patapievici).

■ Evident, că prin această anchetă discuția n-a fost epuizată, iar încheierea ei n-a putut fi una decît formală. Important însă aici este altceva. În condițiile unei pluralități de opinii, despre care ne putem lesne convinge chiar și în baza fragmentelor reproduse mai sus din răspunsurile publicate de *Contrafort*, chiar și atunci cînd există, după cum e și normal, opțiuni diferite pentru o idee sau alta, nu trebuie să depășim hotarele “**unei solidarități de principiu**”. În această ordine de idei mi s-a părut semnificativă observația lui Florin Platon, unul dintre participanții la dezbatere: “Alteritatea (sau diferența, cum vrem s-o numim) nu înseamnă, însă, **opozitie**; în orice caz, nu numai asta. Pe lîngă respingere, ea presupune, în mod corelativ și dialogul, schimbul reciproc, apropierea, altfel spus, o raportare **pozitivă** la “celălalt”. Sentimentul propriei identități se formează nu (numai) prin excludere, respingere și refuz, ci și prin comunicare și cunoaștere. Aceste două laturi sînt complementare”.

Practic, toate mijloacele de informare în masă acordă, într-o măsură mai mare sau mai mică, spațiu articolelor, care iau în dezbatere aspecte ale patriotismului și naționalismului, raportate la situația “specifică” din Republica Moldova. *Flux-ul, Săptămîna, Literatura și Arta* – în paginile acestor și altor publicații au văzut lumina tiparului o serie de materiale cu referire la “limba de stat” și respectarea prevederilor legislative în acest domeniu, referitor la apartenența etnică și minoritățile naționale, la politica oficială în domeniul relațiilor naționale, la idea națională și idealul național. Se observă totuși o diversitate prea evidentă în tratarea acestor probleme, diversitate care creează anumite dificultăți în conștientizarea originii etnice, latinității limbii și culturii naționale de către o parte impunătoare a societății, în stabilirea ideii naționale care ar cimenta întreaga comunitate. Această diversitate nu rareori îi dezarmează și pe jurnaliști, aceștia considerînd, de

fapt, că îndemnul lor de a trata o problemă sau alta ce ține de formarea conștiinței naționale ar constitui o intenție fără sorți de izbândă. Bunăoară, *Flux*-ul (Ediția de vineri din 28 iulie 2000) publică o pagină consacrată însemnelor de stat ale R.Moldova cu următorul titlu comun: “Nu ne cunoaștem însemnele, pentru că nu ne iubim această republică...”. Autoarea responsabilă de realizarea acestei pagini, nu-și ascunde sentimentele, afirmând chiar în deschiderea grupajului tematic “cu sinceritate despre patriotism”: “Pentru a limpezi, din start, lucrurile, voi spune că nu cred în statalitatea R.Moldova, care este artificială chiar din fașă. Identitatea firească a românilor din stânga Prutului poate fi obținută doar prin reunificarea cu Țara”.

Considerăm totuși că problema este de o importanță vitală pentru acest popor ca să fie ignorată. În viziunea noastră, presa ar trebui să fie dominată mai puțin de pasiuni și să demonstreze mai mult judecăți și constatări de valoare, să găsească consonanțele sufletești, care unesc minoritățile conlocuitoare și reprezentanții lor cu destinele acestui meleag, să ofere spațiu diferitelor opinii care există în societate. Se impune doar o singură condiție: să manifeste solidaritate în chestiunile de principiu. Condiție care deocamdată rămîne a fi o simplă doleanță...

¹ Camil Mureșanu. Națiune, naționalism. Evoluția naționalităților, 1996. Cluj-Napoca: Fundația Culturală Română, pag.19

Larisa UNGUREANU

Noi informăm, voi informați, ei/ele informează

În vara acestui an, UNICEF a organizat un seminar la tema: “Mass-media și drepturile copilului”. Moderatorii seminarului au venit din Anglia, ziariști cu experiență ce activează în cadrul organizației PressWise, scopul seminarului fiind încurajarea profesioniștilor din mass-media care scriu despre copii, să se gîndească, cum ar putea să protejeze Drepturile Copiilor, ajutîndu-i pe aceștia din urmă să joace și ei un rol în mijloacele de informare în masă, mai ales informîndu-ne despre problemele lor. La fel, organizatorii seminarului au urmărit scopul să genereze în rîndurile ziariștilor necesitatea unei tratări responsabile a copilului, a impactului comportării față de copii, cît și al deciziilor adulților asupra vieții lor.

Trebuie să spun că în cadrul publicației *Lanterna Magică*, de cîțiva ani, activează un club ai cărui membri sînt copii cu înclinații literar-critice care participă în cadrul unor evenimente artistice. După care activitatea lor finalizează cu scrierea materialelor pentru a fi plasate în paginile ediției *Lanterna Magică*. Necesitatea creării acestui club era stringentă: aveam nevoie de autori care să învețe meseria de critic nu în anii de maturitate, ci să o cunoască de la cea mai fragedă vîrstă. Nu ne-a obligat nimeni, dar fiind mereu în criză de autori, ne-am gîndit să facem o încercare. Mai știi?! Poate că unii dintre ei vor deveni în viitor ziariști și critici cu renume!

Intenție nobilă, nimic de zis! În parametrii noștri de gîndire. Căci așa am fost obișnuiți: să alegem ce e mai bun. De altfel, nu sîntem o excepție. Deschideți radioul și în cadrul emisiunilor pentru copii o să-i auziți vorbind pe cei mai silitori copii, pe cei care iau note mari la școală, care ocupă locuri de frunte în cadrul concursurilor, care scriu versuri etc. Deschideți televizorul: același lucru:

participă cei mai deștepți, cei mai cei!

Avem, într-adevăr, copii deștepți. Și talentați. Și ar fi păcat să nu le acordăm o șansă: de a se afirma, de a ieși în prim-plan. În acest sens, într-adevăr s-a acumulat o experiență mare – și la radio, și în presă, și la televiziune. Un copil care scrie versuri o să-și vadă poezia publicată. Sau care cîntă. Cu ajutorul părinților, a prietenilor (e nevoie de o costumație adecuată, de o imprimare calitativă), acest copil tot o să ajungă fie într-un spectacol, fie în emisiunea televizată “De la 5 la 10”, fie în programul “Două ore cu cei mai frumoși copii ai capitalei”, va participa la un festival, va deveni Prinț sau Prințesă...

Și totuși. Ceva mă deranjează. Ceva nu e în ordine. Frumoși, talentați! Și cu cei netalentați ce ne facem? Sau dacă, Doamne ferește, mai e și urît sau cu handicap. Rămîne că acest copil nu are nici un viitor. Decît cel rezervat... urîților și handicapaiților. Care este așa cum este în țara noastră...

“Cît de departe sîntem noi de ei!” îmi spuneam cu nechez în suflet, ascultîndu-i pe ziariștii din Marea Britanie pentru care Drepturile Omului, inclusiv Drepturile Copilului sînt ca o Biblie. Nemaivorbind de un comportament și de o etică în mass-media. Și nu numai. De exemplu: în limba engleză folosirea unor termeni ca “orb”, “surd”, “mut”, “schiop” poate ofensa persoanele cu astfel de handicap. Cum se procedează la noi, cred că este inutil să mai comentez. Atît doar pot spune: în cel mai urît mod posibil. S-ar părea că avem chiar o satisfacție deosebită spunîndu-i cuiva surd sau... idiot. Cum procedează în timpul discuțiilor, un scriitor foarte popular prin părțile noastre. (Ceea ce în varianta dumisale este echivalent cu o mare “dragoste” față de persoana respectivă (sic!) Tot un scriitor explica odată,

cît de ingenioși sîntem noi, moldovenii, la capitolul "Porecle". "În satul meu, afirma dumnealui într-un interviu, toată lumea are poreclă!" Și în satul meu la fel. Iar cei cu handicap, în mod obligatoriu. Îmi aminesc, cît de mult sufereau copiii, cînd erau numiți cu o poreclă moștenită de la buneii: "a lui bîlbîitu", a lui "tălpău"... Sau dacă Dumnezeu i-a dat chiar lui, copilului, vedere slabă, adică avea miopie, din "puchiosul" nu mai ieșea. Este dureros să scriu despre toate acestea, dar și mai dureros că prea puțin noi, ziariștii, facem pentru a schimba mentalitatea generală. Dăm vina pe lipsa de cultură. Ceea ce nu e întru totul adevărat. În foarte multe țări a insulta un copil este echivalent cu o crimă, pentru care individul trebuie să răspundă în fața legii. (Am citit undeva că în Anglia un cetățean a fost dat în judecată, fiindcă a insultat cîinele polițistului. Cum? Lătrînd la el. După care cîinele a refuzat să mai execute ordinele polițistului. Ce mai scandal a fost la ei! Iar noi, ziariști începători, ne amuzam copios, citind informația în "Izvestia". În loc să fi căzut pe gînduri).

Oare noi nu ne iubim copiii îndeajuns? Dacă da, de ce ne permitem să gîndim pentru ei fără a-i întreba, fără a ține cont de părerea lor? Nu mai spun că statul, prin deciziile sale, încalcă drepturile copiilor la fiecă pas. De exemplu, dreptul la învățătură care, chipurile, în instituțiile de stat e pe gratis, dar, de fapt, este cu plată. Sau ocrotirea sănătății... Pînă și dreptul la viață trebuie plătit bine, altfel mama riscă să-și piardă fătul. Puzderie de exemple pot fi aduse. Care, din păcate, nu schimbă situația.

Ca să fiu sinceră, acest seminar m-a răvășit. Și m-a făcut să încerc să privesc lucrurile un pic altfel. Am certa convingere că din inerție (și nu din reavoință) în reflectarea temei copiilor se scrie și azi în stilul presei sovietice. Statul de altădată afișa o grijă vădită față de copii. Doar că în

manieră partinică. Cu stahanoviști pe toate fronturile. De aici și dorința de a vorbi despre cei harnici la învățătură, despre cei talentați, de a-i atrage în diverse activități. Ceea ce deloc nu este un neajuns atît de mare. Din punctul nostru de vedere. Poate chiar o calitate. Dar... Au fost oare întrebări copiii dacă se procedează corect, dacă nu este încălcat dreptul la educație, dreptul la opinie, dreptul la informație. Marea majoritate a copiilor se uită cu jind la ecranul televizorului, știind din start că el nu va ajunge nici odată să fie ascultat. Așa cum este ascultat un alt copil de vîrsta sa. Fotografiat sau filmat. Care cîntă și dansează. Căruia i se dau flori și cadouri. Ascultam odată o mamă la un miting. Vorbea despre sărăcia de la sate. Țin minte cuvintele ei: "Copiilor noștri li se usucă ochii privind la televizor. Și ei vor să poarte haine frumoase, vor să fie văzuți de alți copii, dar fiindcă nu avem bani ca să-i trimitem pe la concursuri, ei rămîn doar cu uitatul!"

În vara aceasta, pe lîngă club a luat ființă o filială. A fost mai mult o inițiativă a unui grup de copii care, fiind în vacanță, doreau să facă ceva pentru a nu se plictisi. Sînt copii proveniți din cele mai diverse categorii sociale. Nimeni din ei nu s-a remarcat prin ceva deosebit. Inițial, s-au unit pe bază de interese (concursuri, jocuri, desene tematice etc.). Ceea ce i-a făcut să fie inventivi. Pînă la urmă, s-a constituit grupul de copii *Boboicii*, care a desfășurat o activitate în concordanță cu o temă majoră din cadrul clubului. Și anume: Povestea de seară. Erau în treabă, de se minunau părinții, cît de deștepți și cuminiți sînt copiii lor.

Este o experiență care a adus echipei redacționale a *Lanternei* satisfacții deosebite. Dar mai presus ca orice, ne-am convins că atunci cînd copilul este auzit, el poate răsturna munții. Ca un om mare.

Anexe

Victor

BOGACI,

șef adjunct al Direcției juridice, expertiză și eliberare a licențelor (Consiliul Coordonator al Audiovizualului din Republica Moldova)

Eliberarea licențelor de emisie: legea și practica

Frecvențele radio (FR) și canalele de televiziune (CTV) în R.Moldova, ca și în orice altă țară, fac parte din patrimoniul statului și utilizarea lor este reglementată de Legea audiovizualului. Difuzarea emisiunilor radio și tv se poate face numai în baza licenței de emisie (LE) și a deciziei de autorizare (DA), eliberate de Consiliul Coordonator al Audiovizualului (C.C.A.).

La adoptarea (cu întârziere) a Legii audiovizualului - la 3 octombrie 1995 - în țară funcționau deja multe stații radio și tv particulare. (Primele studiouri de televiziune prin cablu particulare au aparut în 1988.)

Consiliul Coordonator al Audiovizualului din Republica Moldova a fost creat în ianuarie 1996, ca autoritate publică autonomă care reglementează și coordonează activitatea

în domeniul audiovizualului. Finanțarea activității C.C.A. se asigură de la bugetul de stat. În majoritatea lor, membrii C.C.A. își îndeplinesc funcțiile pe bază de voluntariat. C.C.A. este constituit din 9 membri dintre care trei sînt numiți de Parlament, trei - de Președintele R.Moldova și trei de Guvern - pe un termen de 5 ani. Ei sunt garanți ai interesului public în domeniul audiovizualului și nu reprezintă autoritatea care i-a numit.

Lipsa organului care reglementa și coordona activitatea în domeniul audiovizualului a jucat un rol negativ. Legea audiovizualului a fost adoptată cu unele deficiențe, care s-au resimțit mai tîrziu, în lucrul practic cu instituțiile audiovizuale. În special, Legea nu a prevăzut pîrghii legislative eficiente care să asigure îndeplinirea ei. Din această cauză C.C.A. nu poate influența comportamentul celor care încalcă, uneori în mod flagrant, Legea audiovizualului. De exemplu, pe parcursul anilor 1998-2000 colaboratorii C.C.A. au înregistrat numeroase posturi radio și tv care emiteau fără licențe de emisie (în Vulcănești, Cahul, Taraclia, Leova, Comrat, Ialoveni, Criuleni, Strășeni, Nisporeni, Rezina, Fălești etc). Pentru a sista activitatea acestor instituții audiovizuale ilegale, C.C.A. trebuie să adreseze scrisori procuraturilor din localitățile respective, dar nu există garanții că aceste cazuri nu se pot repeta peste un timp. Propunerile noastre pentru modificarea Legii au fost luate în considerare doar parțial, la 4 iunie 1999.

Noile tehnologii comunicaționale și activitatea aceasta în domeniul audiovizualului nu au fost reglementate de Legea audiovizualului și au rămas ca un fel de pete albe în textul legii.

De asemenea, a rămas în afara cadrului legislativ utilizarea variatelor înregistrări informaționale audiovizuale pe diferite suporturi - casete audio, video, CD-uri audio și video etc., fapt care limitează posibilitățile de acces ale populației la această informație audiovizuală, generînd și diferite încălcări.

În conformitate cu Legea audiovizualului, toate frecvențele libere sau canalele tv pot fi repartizate numai în urma unui concurs deschis la care pot participa toți solicitanții. Obținerea unei frecvențe sau a unui canal tv nu e un lucru simplu, mai ales în Chișinău, unde la un canal sau la o frecvență pretind pînă la 12 solicitanți.

Informația despre concurs se aduce la cunoștința publică de C.C.A. (după ce primește, prin intermediul Ministerului Transporturilor și Comunicațiilor, datele Inspectoratului de Stat privind frecvențele sau canalele libere, coordonate cu țările vecine) cu cel puțin 45 de zile înainte de data la care urmează să se desfășoare concursul. Ca de obicei, anunțurile despre concursuri apar în săptămînalul Companiei de Stat *Teleradio-Moldova* - "TeleRadio" (programele).

Solicitanților li se cere să prezinte la C.C.A. următoarele acte:

- cererea de înscriere la concurs și eliberarea licenței de emisie cu indicația localității și frecvenței radio sau canalului tv solicitat;
- copia Certificatului de înregistrare la Camera Înregistrării de Stat de pe lingă Ministerul Justiției al Republicii Moldova;
- copia Statutului întreprinderii fondatoare, autentificat în modul stabilit, în care trebuie să fie prevăzută și activitatea în domeniul audiovizualului;
- Statutul instituției audiovizuale în conformitate cu Statutul-model al instituției audiovizuale cu indicația telefoanelor, fax-urilor, E-mail, codului și adresei poștale etc.;
- Conceptul de realizare a proiectului, limba (limbile) de difuzare a programelor (în procente), raza de emisie, informația privind resursele umane, experiența solicitantului în domeniul audiovizualului, rezultatele investigării interesului populației față de programul preconizat sau cel realizat etc.;
- grila zilnică a programelor, indicîndu-se limbile de difuzare;
- tipul echipamentelor tehnice preconizate pentru utilizare, cu indicația celor mai principali parametri;
- declarația solicitantului privind angajamentele obligatorii ale acestuia ce țin de respectarea prevederilor Constituției, Legii audiovizualului, Statutului C.C.A., ale instrucțiunilor și regulamentelor elaborate de C.C.A.;
- declarația privind participarea (neparticiparea) directă sau indirectă cu capital în fondurile statutare ale altor societăți (în procente);
- declarația privind respectarea drepturilor de autor și celor conexe, altor reglementări ce țin de utilizarea în emisiunile sale a proprietății intelectuale (opere literare, muzicale, fonograme, filme etc.), cerințelor Agenției de Stat pentru Protecția Moralității;
- certificat de la instituția bancară privind posibilitatea financiară a realizării proiectului;
- avizul organului administrării publice locale din teritoriul acoperit de rază de emisie;
- date biografice (de muncă) ale conducătorului instituției audiovizuale.

Toate materialele susnumite trebuie să fie prezentate în limba de stat, semnate și sigilate.

După expirarea termenului concursului, la ședința C.C.A. se invită solicitanții care expun concepția postului de radio sau studioului tv, posibilitățile umane și tehnice pentru organizarea și realizarea emisiunilor la un nivel înalt creativ și profesionist. Prin votare secretă, membrii C.C.A. determină învingătorul care primește licența de emisie pentru frecvența de radio pe un termen de 3 ani sau studio tv pe un termen de 5 ani. Cînd expiră termenul de acțiune a licenței se anunță un nou concurs deschis pentru această frecvență sau canal tv. Licențele de emisie pentru tv prin

Anexe

cablu se eliberează fără concurs.

Primele licențe de emisie au fost eliberate de C.C.A. la finele anului 1996. La 24 decembrie 1996 au fost înmânate licențele cu numărul 1 – Companiei de Stat *Teleradio-Moldova* și 2 – Întreprinderii de Stat «Radiocomunicații».

Pînă în prezent, au obținut licențe circa o sută cincizeci de instituții audiovizuale. Bani pentru licențele de emisie se transferă direct în bugetul republicii (nu pe contul C.C.A. cum se declară uneori greșit).

Tipul licențelor de emisie eliberate de către C.C.A. în anii 1996-2000 sunt prezentate în fig. 1. După cum se vede din diagramele prezentate în fig. 2, majorarea bruscă, de 25 de ori, a taxelor pentru licențe în anul 1999 (cea mai mică taxă anuală pentru o licență de emisie era 9000 lei) și mărirea numărului și volumului diferitelor impozite pentru instituțiile audiovizuale, au făcut ca numărul solicitanților pentru eliberarea licențelor să scadă, în unele cazuri, de 13 (!) ori. După reducerea taxelor în anul 2000 situația s-a ameliorat parțial.

În afară de licența de emisie, instituțiilor audiovizuale li se cere și o licență tehnică, pentru care trebuie să achite o taxă de 900 de lei. Licența tehnică se obține de la Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor, prezentîndu-se, în baza unui caiet de sarcini al MTC, un proiect tehnic, după care se procură echipamentul necesar, se face certificarea și instalarea acestuia. Obținînd licența tehnică, solicitantul o prezintă la C.C.A., care îi eliberează fără plată decizia de autorizare, adică permisiunea pentru emiterea programelor audiovizuale. Această procedură ar putea fi simplificată, Decizia de autorizare eliberîndu-se doar în baza proiectului tehnic și măsurărilor parametrilor tehnici prezentate la C.C.A.

Din păcate, în perioada 1997-2000, C.C.A. a fost nevoit să retragă o bună parte din licențele de emisie (fig. 3). Majoritatea dintre ele au fost retrase pentru încălcarea Legii audiovizualului, articolul 18, unde este scris: «Dreptul rezultat din licența de emisie se stinge, dacă titularul licenței nu solicită în cel mult 30 de zile eliberarea licenței tehnice sau dacă în cel mult un an de la obținerea licenței nu asigură realizarea condițiilor tehnice pentru emiterea programelor». Mulți dintre titularii de licențe nu dispuneau de banii necesari nici la momentul participării la concurs, nici peste un an, după primirea licenței de emisie, din care cauză nu puteau profita de frecvențele sau canalele obținute. Din aceste motive le-au fost retrase licențele de emisie posturilor de radio *Juventus* în Bălți, *Europa plus Moldova* în localitățile Bălți, Căușeni, Orhei, *Poli Disc* în Soroca, *Molda* în Chișinău, *Contact* în Hîncești, *Art* în localitățile Chișinău, Bender, Bălți, *Nostalgie* în localitățile Chișinău, Bălți, Căușeni, Cahul, Edineț etc. și studiourilor tv prin eter (TVE): *Orhideea* (Orhei) – care nu au emis timp de 2 ani și jumătate după obținerea licențelor, *Argo* (Chișinău), *Mirador* (Ștefan Vodă), *Tiras TV* (Sănătăuca), *Vestitor* (Strășeni), *Baş-Kiuu*, *Bizim Batan* și *Dooru Yol* (Comrat),

Studio (Anenii Noi), *RTL-4* (Ocnița) etc.

Timp de peste trei ani nu a fost folosită frecvența repartizată postului de radio *Vocea Basarabiei* (Nisporeni), cinci ani - *Telecanal-26* (Chișinău), doi ani - radio *Delta* (Chișinău), un an și jumătate - studioul tv *RTL-4* (Chișinău) etc. Studioul tv *NIT* (Chișinău) nu-și ridică licența de emisie prin cablu, care i-a fost eliberată pe data de 25.05.1999. Exemple de acest fel sînt numeroase. Numărul deciziilor de eliberare a licențelor, adoptate de către CCA, este de 1,1-3,1 ori mai mare decît numărul licențelor ridicate (pentru care a fost plătită taxa de stat). Astfel, unii solicitanți induc în eroare CCA, participă la concurs fără să dispună de resurse financiare nici pentru plata taxei de stat, nici pentru realizarea proiectului. În consecință, rămîne în pierdere și statul, și populația.

Experiența acumulată de C.C.A. demonstrează că modificările licențelor de emisie conduc numai la confuzii în evidența și termenul lor de valabilitate (de exemplu, “Telecanal-26” “ține” canalul al șaptelea an, obținîndu-l fără concurs, pînă la apariția C.C.A.).

După numărul de licențe eliberate, pe primul loc se plasează județul Chișinău - cu 55 decizii de eliberare a licențelor, 8 licențe retrase și 15 frecvențe și canale tv care în momentul dat nu se folosesc din cauza că nu sînt realizate condiții tehnice pentru emiterea programelor. Locul doi ocupă județul Bălți cu 31 decizii, 3 licențe retrase și 7 canale tv care în momentul dat nu se folosesc. Pe locul trei se găsește Unitatea teritorială autonomă Găgăuză cu 18, 3 și 5 frecvențe respectiv. În județele republicii sînt și multe canale tv libere: Bălți - 2, Cahul - 2, Edineț - 1, UTA Găgăuzia - 2, Soroca - 2, Lăpușna - 1, Orhei - 1, Tighina - 1, Transnistria - 1, Ungheni - 1, și care nu sînt solicitate deja doi ani după primul anunț despre concurs.

Cele mai mari posturi de radio și studiouri de televiziune particulare se găsesc în municipiul Chișinău: *Antena C* (4 frecvențe în diferite localități), *Micul Samaritean* (11 frecvențe), *Hit FM* (10 frecvențe), *Contact* (7 frecvențe), *Poli Disc* (3 frecvențe), *PRO TV*, *ORT-Moldova*, *Stil-TV*, *TV Chișinău* (Primăria) etc. Aceste instituții audiovizuale deschid filialele lor și în alte localități cu un număr destul de mare al populației: Bălți, Bender, Cahul, Căușeni, Comrat, Soroca, Tiraspol și altele, mărind în așa fel raza de emisie și auditoriul care recepționează programele lor (tabelul 2).

Majoritatea instituțiilor audiovizuale din Republica Moldova preferă televiziunea (prin eter, cablu, eter-cablu (TVEC) și satelit (TV SAT) pentru care au fost obținute peste 70 % din numărul total al licențelor eliberate.

Cele mai mari instituții audiovizuale particulare din R.M. care au obținut licențe de emisie în anii 1996-2000

Denumirea Postului radio/ Canalului tv	Numărul Emițătoarelor Frecvențelor Utilizate	Denumirea județelor în care sînt instalate emițătoare	Procentajul populației care poate recepționa emisiunile	Timpul de emisie (în ore)
<i>posturile de radio</i>				
«Micul Samaritean»	11	jud. Bălți, jud. Cahul, jud. Chișinău, jud. Edineț, jud. Orhei, jud. Tighina, jud. Ungheni, UTA Găgăuzia	70-80	24
«Hit FM»	10	jud. Cahul, jud. Chișinău, jud. Edineț, jud. Tighina, Transnistria, jud. Ungheni, UTA Găgăuzia	70	24
«Antena C»	4	jud. Bălți, jud. Chișinău, jud. Tighina,	60-70	24
«Contact»	7	jud. Bălți, jud. Cahul, jud. Chișinău, jud. Edineț, jud. Orhei, jud. Tighina, jud. Soroca	60-70	24
«Poli Disc»	3	jud. Bălți, jud. Chișinău, jud. Tighina	30-40	24
<i>studiourile de televiziune</i>				
«S.I.N.M.»	Rețeaua Statală I		pînă la 99	2-3
«ORT-Moldova»	Rețeaua Statală III		pînă la 90	6
«Stil - TV»	7 (Rețeaua IV)	jud. Bălți, jud. Cahul, jud. Chișinău, jud. Edineț, jud. Lăpușna, jud. Orhei, jud. Tighina,	50-60	18
«TV Chișinău» (Primăria)	1	jud. Chișinău	30-40	18
«PRO TV»	3	jud. Bălți, jud. Chișinău, Transnistria	20-30	24
«TV DIXI»	4	jud. Cahul, jud. Chișinău, jud. Orhei	20-30	24

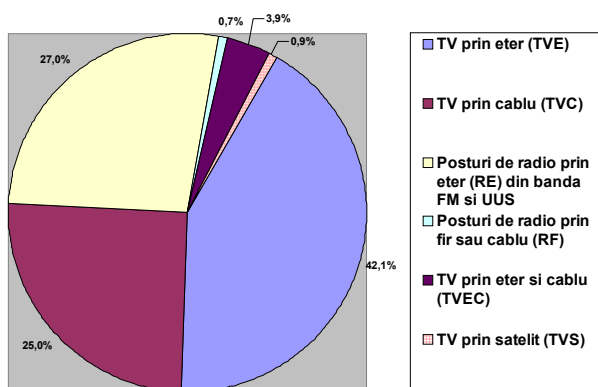

Fig. 1. Tipul licențelor de emisie eliberate în anii 1996-2000

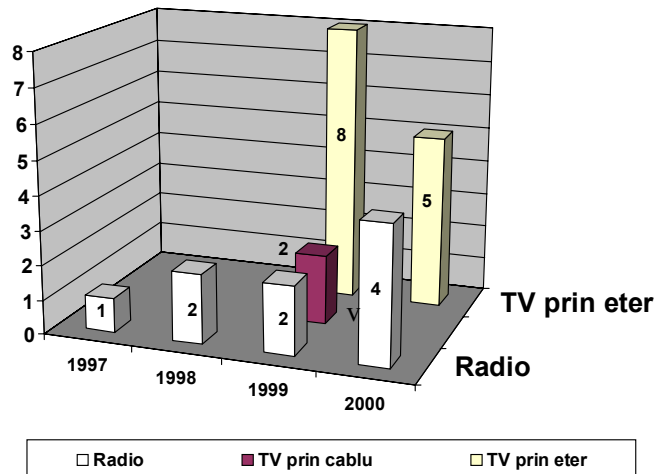

Fig. 3. Retragera licențelor de emisie, 1996-2000

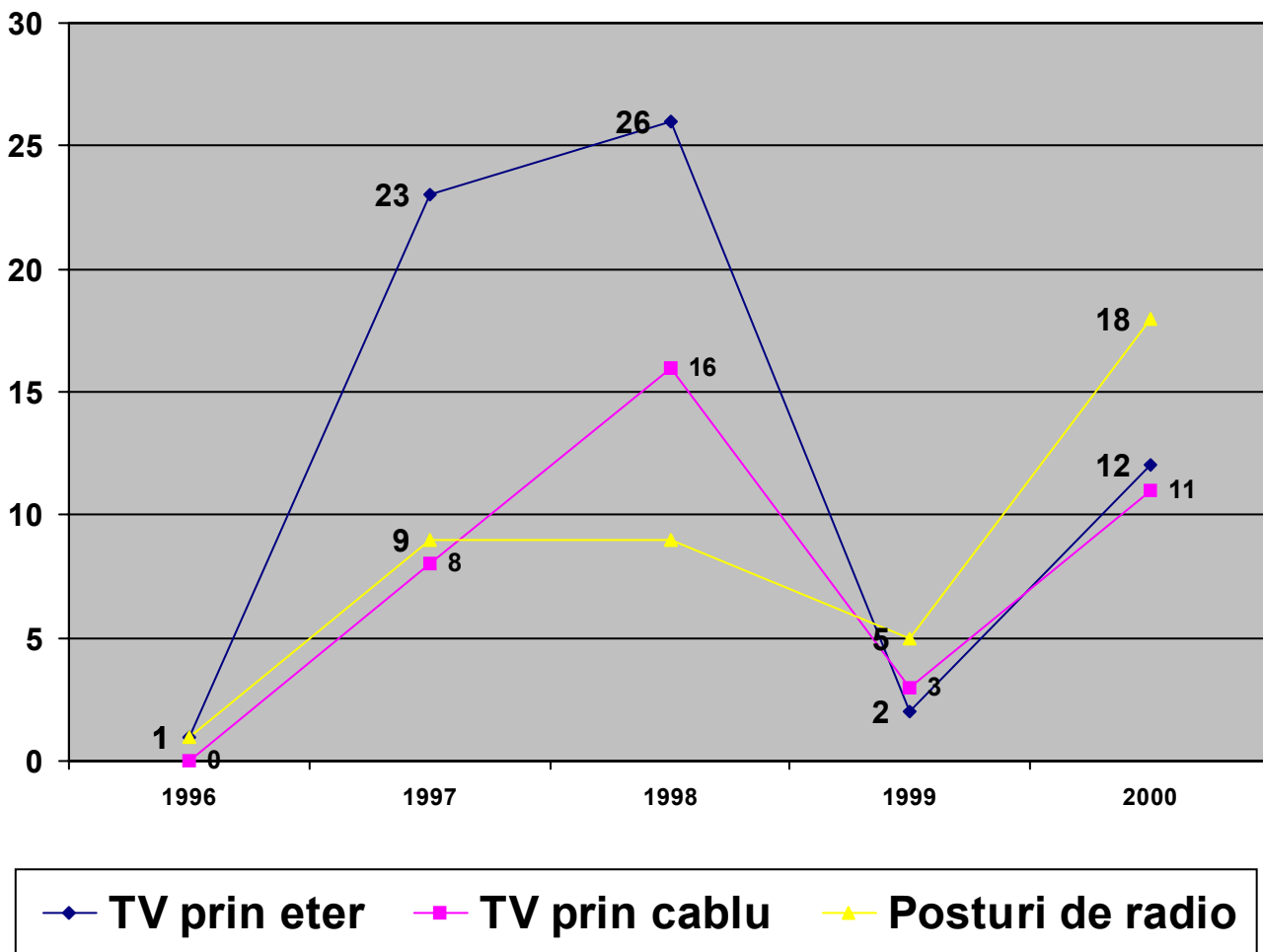

Fig. 2. Numărul licențelor de emisie eliberate în anii 1996-2000

Centrul Independent de Jurnalism

Director CIJ Angela SÎRBU

Publicat cu sprijinul Fundației Soros Moldova

Redactor-șef: Nicolae NEGRU
Redactor: Nelly HARABARA

Au colaborat:

Natalia ANGHELI, Ludmila BARBĂ, Victor BOGACI, Vasile BOTNARU, Artur CORGHENCEA, Vitalie DOGARU, Alexandru DOROGAN, Arcadie GHERASIM, Eugenia GROSU, Mihai GUZUN, Nelly HARABARA, Constantin MARIN, Joel C. MARTIN, Jean-Christophe MENET, Olivia PÂRȚAC, Larisa UNGUREANU,
Vasile VASILACHE, Elena ZAMURA

Copertă: Colograf-Com SRL
Machetare computerizată: Vitalie CHIPERI
Tipar: Chișinău-Prim

Opiniile exprimate în MM nu reflectă neapărat punctul de vedere al CIJ.
Vă rugăm să trimiteți opiniile, sugestiile și ofertele dumneavoastră la adresa:

Centrul Independent de Jurnalism
Str. Șciusev 53, 2012, Chisinau
tel: (373 2) 213652, 227539
fax: (373 2) 226681
e-mail: editor@ijc.iatp.md